

Podkarpatská Rus na jednáních vlád Jana Syrového (23. září – 1. prosince 1938)

/ David Hubený /

Úvod

Přechodové fáze mezi jednotlivými státními režimy a nutnost improvizace, jakož i snahy o uchování maxima ze stávajícího právního a státního pořádku jsou vždy zkouškou vedoucích elit z věrnosti dosud hlásaným ideálům. Výborným příkladem je druhá republika, jíž je v posledních letech sice věnována zvýšená pozornost,¹ ale její nejvýhodnější cíp je ve větších pracích probírán jen okrajově. Právě otázkou Podkarpátí v gründerských týdnech druhé republiky se zabývá tento příspěvek.

Podkarpatská Rus, která se k Československu připojila po 1. světové válce, tvořila po celou první republiku neorganický a neklidný přívěšek. Území sice mělo získat autonomii, ale zaostalost území a silná maďarská a maďarofilská vrstva nutila Prahu tento krok odkládat a postupovat pouze dílčími kroky.² Poněkud laxní přístup Prahy byl umožněn i tím, že podkarpatoruské politické elity byly národnostně, politicky a nábožensky roztříštěny. Vedle celočeskoslovenských stran zde působily politické organizace židovské, německé, maďarské, rumunské a pochopitelně i partaje Rusínů.

Místní slovanské obyvatelstvo však samo bylo navíc jak po náboženské, tak i národnostní stránce rozdělené. Podkarpatoruská politika se dělila na tři politické směry: 1) proruský (Štefan Andrejevič Fencik), 2) proukrajinský (Augustin Vološin, Julián /někdy též Julius/ Révay) a 3) rusínský (Andrej Bródy). Prakticky každý směr hledal svého zastánce v zahraničí, čímž

1 Např. Gebhart, Jan – Kuklík, Jan: Druhá republika 1938–1939. Svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě. Praha – Litomyšl 2004 a Gebhart, Jan – Kuklík, Jan: Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XVa. 1938–1945. Praha – Litomyšl 2006.

2 Podrobněji k postavení Podkarpatské Rusi v Československu za 1. republiky viz Hubený, David: Problematika Podkarpatské Rusi. In: Tóth, Andrej – Novotný, Lukáš – Stehlík, Michal: Národnostní menšiny v Československu 1918–1938. Od státu národního ke státu národnostnímu? Praha 2012, s. 128–176.

se tamější politická scéna stávala mimořádně zajímavou pro nepřátelsky naladěné sousedy Československé republiky. Proruský směr díky Fencikovi reprezentoval polské zájmy a zhlédl se i v Adolfu Hitlerovi. Rusínský směr tendoval k Budapešti a spolupracoval s podkarpatoruskými Maďary. Ukrajinský proud byl podporován ukrajinskými emigranty z Haliče a ukrajinskými odpůrci komunistů. Spolupráce s Organizací ukrajinských nacionalistů tento směr přibližovala k nacistům, za jejich pomoci chtěli vytvořit Velkou Ukrajinu zbavené nadvlády Moskvy. Ukrajinský směr se Němcům taktéž dařilo ovládat díky ukrajinským emigrantským kruhům v Berlíně, Vídni a Praze. Tyto protistátní tendence československým úřadům nezůstaly neznámé, ale aktivně proti nim nezasahovaly.³ Sousední státy si osud Podkarpátí představovaly různě: Polsko a Maďarsko chtěli přičlenit Podkarpátí k Budapešti, která však dlouho byla vůči polským aktivitám ostražitá a nedůvěřivá. To vyplývalo z faktu, že Polsko i Maďarsko si dělali naděje na ovládnutí Slovenska. Nicméně v létě 1938 se oba státy shodly na podřízení Slovenska Maďarsku a 9. září se dohodly na eventuální polské vojenské pomoci v případě maďarského násilného pokusu obsadit Podkarpátí. Společná polsko-maďarská hranice nekonvenovala Německu, kterému však vůbec nevalila podkarpatoruská autonomie, jež musela zákonitě oslabit Prahu. Němci kupodivu chtěli, aby se Podkarpatská Rus a spolu s ní i Velká Ukrajina opírala o Prahu nebo Bratislavu, neboť ukrajinská myšlenka nesla i protipolský a protisovětský náboj. Z taktických důvodů se však protipolský a protimaďarský osten nemohl v jednání Berlína projevovat a k podkarpatoruským autonomním snahám se Němci chovali zdrženlivě.⁴

Oslabení Prahy po přijetí mnichovské dohody umožnilo slovenské a podkarpatoruské reprezentaci začít aktivně vymáhat přebudování centralistického státu v rozvolněný, konfederativní trialistický svazek. Zároveň se přitom projevil její autoritativní tendence.

Cílem příspěvku je přiblížit projednávání podkarpatoruských problémů na nejvyšším politickém fóru, na jednáních obou vlád Jana Syrového (22. září – 4. října a 4. října – 1. prosince 1938) a to zejména v období

3 Suško, Ladislav: Nemecká politika voči Slovensku a Zakarpatskej Ukrajině v období od septembrovej krízy 1938 do rozbitia Československa v marci 1939. In: Československý časopis historický, č. 2, roč. XXI, 1973, s. 162–165, 171; Mosný, Peter: Podkarpatská Rus. Nerealizovaná autonómia. Bratislava 2001, s. 113–114.

4 Slovensko-nemecké vzťahy 1938–1941 v dokumentoch I. Od Mníchova k vojne proti ZSSR. Prešov 2009, dok č. 5, s. 132–133; Suško, Ladislav: Nemecká politika voči Slovensku a Zakarpatskej Ukrajině v období od septembrovej krízy 1938 do rozbitia Československa v marci 1939. Československý časopis historický 21, 1973, s. 165–169, 172–174.

2. republiky, neboť v předmnichovském období se jeho vláda Podkarpatskou Rusí, ale ani jinými otázkami nezabývala, neboť veškerou pozornost věnovala celostátním zahraničně-politickým a vojenským problémům. V době ohrožení státu a mnichovské dohody musela vláda reagovat jak na zábor pohraničních oblastí, tak také povinně respektovala již z dřívějšíka probíhající jednání s reprezentacemi menšin ohledně jejich samosprávy.⁵ V případě Podkarpatí tyto snahy aktivněji probíhaly od podzimu 1936. Důležitým výsledkem byl zákon č. 172/1937 Sb. z. a n. „o prozatímní úpravě právního postavení guvernéra Podkarpatské Rusi a o souvislých opatřeních organizačních“. Zákon zcela nenaplnil očekávání podkarpatoruských představitelů, kteří proti němu reptali, a koncem září 1938 aktivitu začali stupňovat. Výsledky se objevily až po Mnichovu. První zmínka o Podkarpatí je na vládním zasedání učiněna shodou okolností 1. října 1938. Krátce na to začaly na podkarpatoruské půdě aktivně operovat maďarské a později i polské teroristické skupinky, s nimiž si však československé bezpečnostní orgány dokázaly poradit. Československá vláda tak o této otázce vůbec nemusela jednat a Černínský palác jen občas diplomaticky intervenoval v Budapešti.

Příspěvek zkoumá jednání obou ministerských rad armádního generála Jana Syrového, ohledně dlouhodobě odsouvaného a okrajového problému, totiž Podkarpatské Rusi jako takové. Jelikož ve středu pozornosti je jednání vlády, ostatní politická grémia, jako např. komory Národního shromáždění, jsou pomínuty a pozornost je výhradně věnována jednáním vlády. Zápisy ze schůzí ministerské rady, uložených v Národním archivu ve fondu Předsednictvo ministerské rady, se staly základním stavebním materiálem tohoto příspěvku.

1. vláda Jana Syrového

Úřednická vláda Jana Syrového na svém prvním zasedání 23. září v pět hodin odpoledne zahájila běžnou správní činnost.⁶ Ještě téhož dne večer, na druhém zasedání, s ohledem na zprávy o německých vojenských přesunech a dalších akcích, včetně aktivní podpory sudetoněmeckých teroristů, a informace o skryté maďarské mobilizaci a přesunu jednotek na

5 K národnostnímu statutu viz Tóth, Andrej – Novotný, Lukáš – Stehlík, Michal: Národnostní menšiny v Československu 1918–1938. Od státu národního ke státu národnostnímu? Praha 2012, s. 400–580.

6 NA, fond Předsednictvo ministerské rady (PMR), kart. 4142, XVIII. vláda, 1. zasedání, 23. září 1938.

československo-maďarskou hranici,⁷ československá vláda vyhlásila mobilizaci a stát tímto dnem zároveň vstoupil do branné pohotovosti: „Po všech úvahách dospěla porada u prezidenta republiky k tomu, že snad jediná nevalná naděje na udržení míru je právě ve vojenských opatřeních a že pro bezpečnost ČSR je nutna mobilizace.“⁸ Na zasedání vlády ze 26. září Syrový konstatoval, že „na svých inspekcích shledal náladu vojska jedinečně dobrou nejen u Čechů, i Slováků, nýbrž často i u Němců.“⁹ Na Podkarpatorusy kupodivu zapomněl, ale i ti se nadšeně hrnuli do svých posádek v Čechách.¹⁰ Ministr bez portfeje Matuš Černák Syrového upozornil, že „na Slovensku sice není odporu, ale není nálady k bojování. Vládě musí záležet na tom, aby obyvatelstvo přineslo i největší oběti a proto třeba uspokojiti 2 ½ miliony Slováků připoutaných osudově k tomuto státu, zajistí-li se jim existence. Změny k tomu potřebné musejí býti provedeny okamžitě a musí býti vyhověno alespoň základním potřebám slovenského nacionalismu, skrz který jde u Slováků láska k tomuto státu.“ Syrový nepopřel „naléhavost věci“, ale jako vojáka jej více zajímalo to, že „existence státu bude za dva až tři dny v sázce.“ Černák mu připomněl, že by tímto krokem vyrazil německé propagandě zbraň, načež Syrový slíbil podporu rozmluvy slovenských ministrů s prezidentem republiky.¹¹ Následujících několik schůzí se však především dotýkalo mezinárodní situace a bezprostřední reakce na mnichovský diktát. Teprve po něm se začaly urychleně řešit i dříve načaté, ale plně nedojednané záležitosti Slovenska a Podkarpatské Rusi.

Zmatek a shon po přijetí mnichovské dohody se projevil i na Podkarpátí. Urychleně byla vládou na ranní schůzi v sobotu 1. října 1938 schválena osnova vládního nařízení ministerstva vnitra ze závěru září 1938 „o rozšíření systemizace služebních míst v osobním stavu právních úředníků politické správy v zemi Podkarpatoruské o jedno služební místo“.¹² Nařízení v § 1 umožňovalo prezidentu republiky jmenovat dalšího (celkově druhého) viceguvernéra Podkarpatské Rusi, který zároveň plnil funkci přednosty užhorodského zemského úřadu. Jeho pravomoci určovala vláda.¹³ Jako nový viceguvernér

7 Archiv Ministerstva zahraničních věcí Praha, fond Kroftův archiv, kart. 3.

8 NA, PMR, kart. 4142, XVIII. vláda, 2. zasedání, 23. září, fol. 133

9 NA, PMR, kart. 4142, XVIII. vláda, 4. zasedání 26. září 1938, fol. 170a.

10 Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv, f. Anketa – Armáda 1938, kart. 293D, např. výsledky u Cyklistického praporu 4; k průběhu mobilizace na Podkarpátí viz Plachý, Jiří: Průběh zářijové mobilizace v roce 1938 na Podkarpatské Rusi. In: Historie a vojenství, č. 4, 2011, s. 24–28.

11 NA, PMR, kart. 4142, XVIII. vláda, 4. zasedání 26. září 1938, fol. 171–172.

12 NA, PMR, kart. 4142, XVIII. vláda, 11. zasedání, 1. října 1938, fol. 273–274.

13 Vládní nařízení č. 206/1938 „o úpravě některých poměrů ve správě Podkarpatské Rusi.“

byl vybrán nejvýše postavený státní úředník rusínského původu, dosavadní úředník kanceláře guvernéra PhDr. Alexandr Beskid.¹⁴ Důvodová zpráva pak vysvětlovala, že se tak děje nejen z důvodů branné pohotovosti, nýbrž „i se zřetelem na dané národnostní poměry“.¹⁵

Na schůzi vlády ze 3. října pak proběhlo vymezení viceguvernérových pravomocí podle návrhu ministerstva vnitra.¹⁶ Podle tohoto návrhu se stal nový viceguvernérem de facto prvním viceguvernérem a dosavadní viceguvernéř JUDr. Jaroslav Mezník¹⁷ vystupoval jako druhý. Beskid měl totiž zastupovat vždy jako první, pokud guvernéř nemohl nebo se jeho post uprázdnil. Jinak samozřejmě mohl guvernéř určovat, kdy a který viceguvernéř za něj zastoupí. Pozoruhodné je, že oba viceguvernéři měli funkci přednosty zemského úřadu. Zde však hrál prim Mezník, neboť mu byly ponechány mocenské opory zemského úřadu: Stráž obrany státu, četnictvo a státní policie. Kromě toho měl Mezník obstarávat vojenské věci (včetně mobilizačních

14 PhDr. Alexandr Beskid (nar. 15. ledna 1887) se do služeb československého státu přihlásil již v roce 1919, kdy byl přijat jako smluvní úředník Civilní správy Podkarpatské Rusi. Řádným úředníkem se stal v roce 1922 a vykazoval se mimořádnou pilí a schopností vést církevní referát a zastupovat vedoucího školského odboru. Obě místa přitom byla mimořádně náročná a chouloutivá s ohledem na prudké jazykové a náboženské boje mezi Rusiny. V roce 1936 si jej guvernéř Konstantin Hrabar vyhlédl za šéfa své kanceláře. Dne 1. října 1938 byl jmenován viceguvernérem Podkarpatské Rusi. NA, PMR, kart. 698, osobní spis PhDr. Alexandra Beskida. NA, PMR, kart. 4142, XVIII. vláda, 11. zasedání, 1. října 1938, fol. 278.

15 Viz dok. č. 1.

17 JUDr. Jaroslav Mezník (nar. 4. dubna 1884) zahájil svoji úřední kariéru ve státní správě v roce 1907, kdy vstoupil do služeb státní správy na Moravě a od léta 1913 působil v Záhřebu. V prosinci 1918 byl povolán k úřední službě na Slovensku. V roce 1934 bylo „vzhledem k jeho bohatým zkušenostem“ a pro jeho „zcela mimořádnou organizátorskou způsobilost“ rozhodnuto o jeho přesunu na Podkarpatskou Rus jako náhradě za viceprezidenta Lva Jecha, jenž odcházel do penze. Mezník nastupoval v době, kdy dosavadní dlouholetý zemský prezident Antonín Rozsypal onemocněl a chystal se na delší zdravotní dovolenou. Od 1. ledna 1937 Mezník dočasně vedl užhorodský zemský úřad a po reorganizaci podkarpatoruské správy podle zákona č. 172/1937 Sb. z. a n. se 8. října 1937 stal viceguvernérem, jenž měl „bez újmy práv guvernérových právní postavení zemského prezidenta“ a byl „téz přednostou zemského úřadu v Užhorodě.“ Výnosem ministra vnitra pro Podkarpatskou Rus z 15. října 1938 mu byla udělena „mimořádná dovolená do té doby, dokud nebude vyrozuměn o svém přeložení na dovolenou s čekatelným a dokud nebude zproštěn činné služby. K tomuto opatření ze strany ministerstva vnitra bývalé Podkarpatské Rusi pro nastalé mezitím události již nedošlo.“ Od léta 1939 protektorátní úřady usilovaly o jeho jmenování druhým zemským viceprezidentem pro Čechy. Říšský protektor se však bránil myšlence, že by vedle německého viceprezidenta měl být ještě český. Ministerstvo vnitra na konci prosince 1940 navrhlo Mezníka penzionovat, nicméně na jaře 1941 svůj požadavek stáhlo a chtělo Mezníka dosadit jako zemského prezidenta pro Moravu. S tímto řešením už okupanti souhlasili. Mezníka zatkl gestapo 7. listopadu 1941 a při údajném pokusu o útěk byl 14. listopadu 1941 zastřelen německým strážným. NA, PMR, kart. 711, osobní spis Jaroslava Mezníka.

opatření), tiskovou, spolkovou a shromažďovací agendu, radiová zařízení, letectví, protilichevní opatření a všechny bezpečnostní záležitosti, včetně cestovních pasů, pohraničního styku a všeobecnou trestní správu. Beskid naopak získal do své gesce ústavní, finanční, hospodářské, sociální, zdravotní, kulturní, náboženské, dopravní, zemědělské, lesnické, turistické, veterinární, stavební, hasičské, strojní, vodní, meliorační a elektrotechnické záležitosti. Pokud se něco z Beskidových oborů působnosti dotklo i bezpečnostních otázek, měli oba viceguvernéři postupovat ve vzájemné shodě. Ministerstvo vnitra pak bylo příslušné k tomu, aby provádělo mírné úpravy vzájemných pravomocí obou viceguvernéřů a řešilo případné kompetenční spory.¹⁸

Vedle toho se 3. října probírala i opatření týkající se slovenské autonomní vlády, které měla rozhodnutím vlády z 5. října získat i Podkarpatská Rus.¹⁹ Na návrh ministra Karvaše bylo usneseno, že všechny personálie týkající se Slovenska, pokud jde o kompetence centrálních úřadů, mohou být prováděny *„jen za souhlasu slovenských ministrů a že budou dány zvláštní příslušné přísné instrukce pro tuto agendu i podřízeným úřadům.“* Definitivní text usnesení byl připojen k protokolu.²⁰ Ve výsledku se však dohodlo jen to, že *„podrobnosti budou upraveny v jednotlivých resortech, zejména v resortu železničním.“*²¹ Dále byly vzaty na vědomí požadavky totalizující l'udové strany ohledně Slovenska, zejména vlastního sněmu, jazykové úpravy a výkonné moci. Konkrétní požadavky měly být 4. října předloženy premiérovi a ministři Vladimír Fajnor, Imrich Karvaš a Matúš Černák měli o těchto požadavcích informovat prezidenta Edvarda Beneše. Na stejné schůzi bylo rozhodnuto, že 4. října premiér a věcně příslušní ministři proberou podkarpatorské požadavky.²² Avšak večer 4. října vláda, po schválení některých opatření, podala demisi.²³

2. vláda Jana Syrového

Další Syrového úřednická vláda měla druhého dne, 5. října, hned dvě zasedání. Obě kupodivu proběhla během odpoledne. Záležitostí Podkarpatské Rusi bylo probíráno několik – evidentně se tedy zvýšil zájem Prahy o nejvýchodnější část republiky, ale dělo se tak pod tlakem a chaoticky. Po volbě

18 NA, PMR, kart. 4142, XVIII. vláda, 13. zasedání, 3. října 1938, fol. 286, 312–314.

19 NA, PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 1. zasedání, 5. října 1938, fol. 3.

20 NA, PMR, kart. 4142, XVIII. vláda, 13. zasedání, 3. října 1938, fol. 294 a 295.

21 NA, PMR, kart. 4142, XVIII. vláda, 13. zasedání, 3. října 1938, fol. 330.

22 NA, PMR, kart. 4142, XVIII. vláda, 13. zasedání, 3. října 1938, fol. 294.

23 NA, PMR, kart. 4142, XVIII. vláda, 14. zasedání, 4. října 1938, fol. 337–340.

vicepremiéra byl jako druhý bod jednání probírán program a úkoly vlády, jakož i personálie na Podkarpatské Rusi; bylo rozhodnuto, že stran přesunů, „jmenování a ustanovování zaměstnanců státních úřadů a podniků dotýkajících se oblasti Podkarpatské Rusi byly stanoveny stejné směrnice, jako schválila vláda před dvěma dny pro oblast Slovenska.“²⁴ Po několika bodech se však vláda v bodě osmém svého jednání k této otázce vrátila s tím, že „až na další budou všechny personální přesuny, jmenování a ustanovení“ v oboru státní správy a státních podniků prováděny jen za souhlasu ministra pro Podkarpatskou Rus dr. Ivana Parkányiho. Dále bylo rozhodnuto, že dodržování této směrnice bude přísně vyžadováno „pod osobní zodpovědností příslušných činitelů.“ Toto opatření se týkalo opět zejména železnic.²⁵

Podkarpatské Rusi se tak nadvakrát dostalo de facto identického usnesení vlády, které kopírovalo předchozí rozhodnutí ve vztahu k personálním otázkám na Slovensku, včetně toho, že přesuny týkající se kompetence ústředních úřadů se mohou dít jen po předchozím schválení podkarpatoruským ministrem v centrální vládě.

Podkarpatí se dotýkal i šestý bod schůze. Projednalo se schválení osnovy opatření Stálého výboru, jež dalo vzniknout vrchnímu soudu a vrchnímu státnímu zastupitelství pro Podkarpatskou Rus se sídlem v Užhorodě.²⁶ Příčinou této úpravy podle důvodové zprávy byla jednak jazyková odlišnost, jednak naplnění autonomie Podkarpatí. Krajské soudy v Berehovu, Chustu a Užhorodu neměly být napříště dozorovány vrchním soudem v Košicích, kde dosud existovalo zvláštní podkarpatoruské oddělení „s vlastním statusem soudců a ostatních zaměstnanců.“²⁷ Tento dohled z Košic se datoval od počátku republiky,²⁸ kdy tento soud (s obtížemi) zajišťoval personální obsazenost soudních stolic na Podkarpatí.²⁹ Nyní měla Podkarpatská Rus dosáhnout i v justičním hledisku na kompletnost zemských úřadů, které pak již podléhaly jen pražským ministerstvům.³⁰ Tento bod může zároveň posloužit jako doklad on-linového zákonodárství, k němuž se vládní garnitura po Mnichovu uchýlila. Ministr spravedlnosti totiž tuto záležitost přednesl mimo plánovaný pořad jednání a žádal o okamžité schválení a podepsání členy vlády, což se mu též podařilo

24 NA, PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 1. zasedání, 5. října 1938, fol. 3.

25 NA, PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 1. zasedání, 5. října 1938, fol. 4.

26 NA, PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 1. zasedání, 5. října 1938, fol. 4.

27 NA, PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 1. zasedání, 5. října 1938, fol. 13–14.

28 Nařízení vlády č. 634/1920 Sb. z. a n. „o zřízení oddělení při soudní tabuli v Košicích pro Podkarpatskou Rus.“

29 NA, fond Ministerstvo vnitra I. – prezidium (PMV), sign. 225-191-1, fol. 90–91, 130.

30 NA, PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 1. zasedání, 5. října 1938, fol. 13–14.

dosáhnout. Druhým navrhovaným bodem se stalo obsazení nového vrchního soudu, jímž měl být pověřen dosavadní agrární senátor Edmund Bačinský za předpokladu, že osnova o vzniku soudu bude schválena a že se Bačinský vzdá svého senátorského mandátu.³¹ Tento předpoklad nevyšel a Bačinský za několik dní vstoupil do podkarpatoruské autonomní vlády.

Opatření Stálého výboru patřila mezi ty úkony, které musel s ohledem na jejich ústavnost přezkoumat ústavní soud. Týkalo se to i tohoto opatření Stálého výboru č. 225/1938 Sb. z. a n., „*jímž se zřizuje pro území Podkarpatské Rusi vrchní soud a vrchní státní zastupitelství se sídlem v Užhorodě*.“ Toto čistě technické opatření patřilo mezi bezproblémové a ústavně konformní normy druhé republiky, se kterými neměl ústavní soud žádný problém, resp. jediná obtíž spočívala ve změně soudce-zpravodaje. Místo soudce Ilji Hadžegy, který setrval na Maďary okupovaném území, se případu ujal soudce František Zikán. Na neveřejné schůzi konané 15. listopadu se soud usnesl, že toto opatření je v pořádku.³² Tato kontrola byla čistě formální, protože prakticky nikdo neočekával, že by ústavní soud nějakou normu zrušil, navíc soud bez problému akceptoval i ryze nedemokratická protiústavní opatření, jako bylo například „*o zániku mandátů některých členů Národního shromáždění*“ z okupovaných území (253/1938 Sb. z. a n.) nebo zavedení numeru clausu na některá povolání pro národnostní menšiny.³³

Na konci první schůze z 5. října byli ministr Ivan Parkányi spolu s guvernérem Podkarpatské Rusi Konstantinem Hrabarem vládou určeni, aby zjistili „*obsah intervencí podkarpatoruských činitelů u některých zastupitelských úřadů v Praze*“ a následně informovali vládu k dalším opatřením.³⁴ Týkalo se to patrně aktivit Juliána Révaye, který toho dne konferoval s německým chargé d'affaires Andorem Henckem, jehož informoval o ukrajinském hnutí. Révay v rozhovoru vyjádřil obavy před maďarskou okupací Podkarpatic, pro kterou si naopak představoval autonomii v rámci Československa. V případě plebiscitu za samostatný ukrajinský stát byl pro jeho připojení k ČSR.³⁵

31 NA, PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 1. zasedání, 5. října 1938, fol. 10.

32 Správně měl Ilju Hadžegu nahradit soudce Karel Loyka, který se však na jednání nemohl dostavit kvůli dopravním obtížím. Langášek, Tomáš: Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920–1948. Plzeň 2011, s. 153–155.

33 Langášek, Tomáš: Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920–1948. Plzeň 2011, s. 160–161, 163.

34 NA, PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 1. zasedání, 5. října 1938, fol. 6–7.

35 Suško, Ladislav: Nemecká politika voči Slovensku a Zakarpatskej Ukrajině v období od septembrovej krízy 1938 do rozbitia Československa v marci 1939. In: Československý časopis historický, č. 2, roč. XXI, 1973, s. 174–175.

Na druhé schůzi z 5. října se probíralo jen přednesení projevu vlády k občanům a následné oznámení o prezidentově abdikaci, k níž se Beneš toho dne odhodlal, aby vládě rozšířil manévrovací prostor při jednáních s Berlínem. Vláda ve svém připravovaném provolání k národu zdůraznila, že republika se „*bude organizovat tak, aby se mohla opřít o všechny tvořivé síly země, také o Slovensko a Podkarpatskou Rus.*“ Stát pak měl být budován na „*bratrství na život a na smrt mezi Čechy, Slováky a Karpatorusy.*“ Bratrství pak mělo být pojímáno „*jako rovnost.*“ Právě rovnoprávnost a vzájemná důvěra se měla stát základem pro soužití všech tří slovanských etnik v novém státě. Proto se vláda rozhodla splnit „*oprávněné požadavky jak Slovenska, tak Podkarpatské Rusi.*“³⁶

Jelikož požadavky slovenské i podkarpatoruské reprezentace byly shodné, logicky autonomisté z obou zemí vzájemně spolupracovali, což dostalo výraz i během žilinských jednání 6. října 1938, na nichž participovala i podkarpatoruská delegace, jež se k dokumentu připojila.³⁷ Podkarpatoruská delegace složená z Andreje Bródyho, Edmunda Bačinského, Augustina Vološina, Juliána Révaye a Štefana Andrejeviče Fencika prohlásila, že jestliže se HSLŠ „*spokojí s autonomií Slovenska v rámci ČSR, jsou i oni pro vlastní autonomii.* Pokud se ovšem strana rozhodne pro nezávislý samostatný stát, žádají, aby Podkarpatská Rus byla připojena k nezávislému Slovensku.“³⁸

Ke spolupráci se Slováky Podkarpatorusové přistoupili až poté, co si ověřili, že žádný ze sousedů není ochoten garantovat samostatnost Podkarpatí.³⁹ Není divu, že spolupráce nebyla zcela srdečná. Navíc mezi Slováky a Podkarpatorusy přetrvávaly od vzniku republiky spory ohledně společné zemské hranice. Proto nebylo divu, že Julián Révay při svém rozhovoru s Andorem Henckem požadoval oddělení podkarpatoruských hraničních otázek od těch slovenských, neboť správně tušil, že Slováci by mohli snadno prosadit záchranu slovenských obcí na úkor Podkarpatí. Jozef Tiso Révayovy obavy překonal, neboť polskému vyslanci Kazimierzowi Papéemu řekl, že by za Bratislavu obětoval celou Podkarpatskou Rus.⁴⁰

Vláda 6. října ještě projednávala mimo jiné otázku jednání s Maďarskem. Do připravované delegace měl ministr Parkányi navrhnout členy za

36 NA, PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 2. zasedání, 5. října 1938, fol. 23–24, 26–28.

37 Mosný, Peter: Podkarpatská Rus. Nerealizovaná autonómia. Bratislava 2001, s. 112.

38 Švorc, Peter: Zakletá zem Podkarpatská Rus 1918–1946. Praha 2007, s. 242–243.

39 Viz dok. č. 2.

40 Suško, Ladislav: Nemecká politika voči Slovensku a Zakarpatskej Ukrajině v období septembrovej krízy 1938 do rozbitia Československa v marci 1939. In: Československý časopis historický, č. 2, roč. XXI, 1973, s. 174.

Podkarpatskou Rus.⁴¹ Patrně nenašel jinou vhodnější osobu než sebe sama, neboť na dalším zasedání vlády ze 7. října byl jmenován do delegace určené k jednání s Maďarskem. Vedle Parkányiho tam byli legační rada dr. Ivan Krno, generál Rudolf Viest a ministři Ferdinand Ďurčanský a Jozef Tiso. Celou delegaci vedl Tiso. Pro záležitosti týkající se přímo Podkarpatské Rusi si měl Parkányi⁴² přibrat „asi dva experty z oblasti karpatoruské.“ Bylo odsouhlaseno, že jednání s Maďary začnou 9. října v Komárně. Dále Praha souhlasila s rozšířením amnestie pro politické zločiny i na osoby maďarské národnosti bez ohledu na státní příslušnost. Požadavek Budapešti na demobilizaci Maďarů sloužících v československé armádě byl odbyt poukazem na probíhající všeobecnou demobilizaci.⁴³

V neděli 9. října byla ve vládě opět věnována pozornost Podkarpatské Rusi. Ministr Ivan Parkányi, kterého Syrový původně prosazoval jako podkarpatoruského premiéra,⁴⁴ během schůze poreferoval o své cestě do nejvýchodnější výspy republiky. Dříve, 7. a 8. října, v Užhorodě proběhla rozprava mezi podkarpatoruskými reprezentanty v Národním shromáždění a ostatními rusínskými politiky.⁴⁵ Závěr porady byl jednoznačný, jak jej z balkonu guvernérova sídla volal Andrej Bródy: „1. aby ČSR se jmenovala Československopodkarpatoruská republika, 2. odevzdání všeho majetku a všech věcí v zemi vládě v úplném pořádku, 3. sestavení řádné vlády, 4. úpravu hranic.“⁴⁶ Kromě toho měl volat k cca 300 svým příznivcům, že podkarpatsští politici chtějí po Praze, aby „dala vše, co dala Slovákům, také karpatským Rusům“.⁴⁷ Parkányi během pobytu na východě sdělil místním politickým představitelům, jistě k jejich veliké radosti, že pražská vláda „jest ochotna analogicky podle úpravy na Slovensku splniti rozumné požadavky, ale že nelze je klást ultimativně ani žádat plebiscit“, resp. že se musí umírnit i požadavek na počet podkarpatoruských ministrů. Šest kandidátů bylo s ohledem na nepoměrně větší a početnější Slovensko, které se spokojilo s pěti ministry, opravdu mnoho.⁴⁸ Podkarpatoruští političtí představitelé si svoji autonomní vládu představovali takto:⁴⁹

41 NA, PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 4. zasedání, 6. října 1938, fol. 45

42 Vláda projednala mimo jiné i z pohledu celostátních jistě marginální, ale pro fungování vlády jistě významnou záležitost, jako bylo zastupování ministrů. Bylo rozhodnuto, že ministři Karvaš a Parkányi se budou v případě absence vzájemně zastupovat. NA, PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 4. zasedání, 7. října 1938, fol. 56–57.

43 NA, PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 5. zasedání, 7. října 1938, fol. 57–59.

44 Švorc, Peter: *Zakletá zem Podkarpatská Rus 1918–1946*. Praha 2007, s. 245.

45 Zpráva užhorodského policejního ředitelství o jednáních viz dok. č. 2.

46 Viz dok. č. 2.

47 Tomášek, Dušan: *Deník druhé republiky*. Praha 1988, s. 36–37.

48 NA, PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 7. zasedání, 9. října 1938, fol. 123–124.

49 Viz dok. č. 2.

Podkarpatoruské představy o složení a velikosti autonomní vlády Představa z 8. října 1938	
Politik	Funkce
Premiér a ministr školství	Andrej Bródy
Ministr vnitra	Edmund Bačinský
Ministr spravedlnosti	Ivan Pješčak
Ministr zemědělství a veřejných prací	Štefan Andrejevič Fencik
Ministr zdravotnictví a tělesné výchovy	Augustin Vološin
Ministr železnic a pošt	Julián Révay

Tato pohlavárská nezřízenost souvisela jak s pozoruhodnou roztržistěností podkarpatoruské politické scény do množství hašteřivých, nestálých a politicky promiskuitních stran a strániček, které fungovaly povětšinou jen k uspokojení osobních ambicí několika zdatných jedinců,⁵⁰ tak s nutností uspokojit všechny směry. Požadavek na velký počet ministrů patrně souvisel s akcí maďarsko-německého agenta Alexeje Gerovského, který dovedl podkarpatoruské představitele ke kompromisu,⁵¹ ale patrně za tu cenu, že každý proud měl mít několik ministrů. Bylo zřejmé, že Bródy, Bačinský, Révay, Fencik, Vološin a Pješčak nebudou moci být ve všech svých aspiracích uspokojeni. Pražská vláda se domnívala, že to jsou důvody, proč se nebudou obtěžovat s cestou do Prahy. Devátého sice přijel Révay, ale údajně jen soukromě. Druhý den plánoval příjezd i Bačinský. Ostatní prý byli ochotni jednat v Praze jen tehdy, byl-li by Bródy jmenován ministrem s plnou mocí pro Podkarpatskou Rus.⁵² Někdy v této době do Prahy odcestovala delegace podkarpatoruských politiků – podle některých zdrojů již 8. října,⁵³ podle

50 Hubený, David: Problematika Podkarpatské Rusi. In: Tóth, Andrej – Novotný, Lukáš – Stehlík, Michal: Národnostní menšiny v Československu 1918–1938. Od státu národního ke státu národnostnímu? Praha 2012, s. 161–167. K pozicím politických stran v druhé polovině 30. let viz Plachý, Jiří: K činnosti některých negativistických stran na Podkarpatské Rusi v roce 1938. In: Slovanský přehled, č. 1–2, 2012, roč. 98, s. 117–136.

51 Suško, Ladislav: Nemecká politika voči Slovensku a Zakarpatskej Ukrajině v období od septembrovej krízy 1938 do rozbitia Československa v marci 1939. In: Československý časopis historický, č. 2, roč. XXI, 1973, s. 175.

52 NA, PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 7. zasedání, 9. října 1938, fol. 124.

53 Švorc, Peter: Zakletá zem Podkarpatská Rus 1918–1946. Praha 2007, s. 244.

jiných až 10. října.⁵⁴ Při Parkányiho pobytu na Podkarpátí však bylo zjevné, že jeho jmenování ministrem, natož budoucím premiérem, místním elitám nevyhovuje a nechtěly s ním jednat.⁵⁵ Vládu zaujaly rozšiřované pověsti o chystaném maďarském vpádu a údajných přípravách viceguvernéra Jaroslava Mezníka k silovým akcím. Zejména první zprávy byly pro vládu překvapivé, neboť siloví ministři hlásili, že je na Podkarpátí klid! Je to doklad jistého nezájmu a přehlížení Podkarpátí v době postupného zabírání českého pohraničí nacisty, neboť aktivity maďarských teroristů přinutily guvernéra Podkarpatské Rusi v dohodě s vrchním soudem v Košicích vyhlásit v okresech Berehovo a Sevljuš od 10. října stanné právo. Druhý den se k postiženým okresům připojil i okres Mukačevo.⁵⁶ Kromě toho zakázal držet zbraně a dřívější povolení zrušil.⁵⁷ Vláda rozhodla vyslat na Podkarpatskou Rus dva úředníky z Košic na inspekci. Patrně se mělo jednat o pracovníky tamějšího policejního ředitelství, které o Podkarpatské Rusi mělo dobrý přehled již z dob budování republiky.

Největší překvapení a okamžitou reakci vyvolala zpráva o tom, že guvernéř Konstantin Hrabar „odvolal podpis na uklidňujícím prohlášení“,⁵⁸ které připravil Parkanyi. Provolání se na Podkarpátí rozšiřovalo od 8. října. Parkanyi se v něm zastával Československa a vybízel Rusíny, aby nezklamali své české a slovenské bratry.⁵⁹ Premiér Syrový se ihned telefonicky spojil s Hrabarem „a požádal jej o demisi, protože vláda nemůže reflektovati za těchto okolností a informací, které dostala, na jeho služby“, což Hrabar akceptoval. Vláda se ihned podle § 60 ústavní listiny usnesla na Hrabarově odvolání na jeho vlastní žádost a podle stejného paragrafu, jakož i § 1 zákona č. 172/1937 Sb. z. a n. se rozhodla jmenovat ministra Ivana Parkányiho guvernérem Podkarpatské Rusi. Parkányi pak měl připravit návrh na jmenování ministrů Podkarpatské Rusi.⁶⁰ Sesazení Hrabara a jmenování Parkányiho podkarpatoruským činitelům nevyhovovalo a označili Syrového kroky za nevhodné.⁶¹

54 Může se jednat o datum příjezdu delegace do Prahy, která vyjela 8. října. Feierabend, Ladislav Karel: Ve vládách druhé republiky. New York 1961, s. 48.

55 Feierabend, Ladislav Karel: Ve vládách druhé republiky. New York 1961, s. 48.

56 Úřední noviny zemského úřadu pro zemi Podkarpatoruskou v Užhorodě z 15. října 1938, č. 21, roč. XIX., s. 405.

57 Nařízení viceguvernéra č. 221/1938 Sb. z. a n. „o zákazu držeti nebo nositi zbraně, střelivo a výbušniny a o zastavení oprávnění k držbě a nošení zbraní, střeliva a výbušnin.“ Nařízení bylo Mezníkem republikováno 12. a Beskidem 17. října (č. 235 a 245/1938 Sb. z. a n.).

58 NA, PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 7. zasedání, 9. října 1938, fol. 124.

59 Pop, Ivan: Dějiny Podkarpatské Rusi v datech. Praha 2005, s. 359–360.

60 NA, PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 7. zasedání, 9. října 1938, fol. 124–125.

61 Pop, Ivan: Dějiny Podkarpatské Rusi v datech. Praha 2005, s. 360.

V úterý 11. října proběhla opět dvě jednání vlády. Na dopoledním zasedání se věnovala zvýšená pozornost Podkarpatské Rusi,⁶² a to zejména jednání s Maďary a otázce jmenování podkarpatoruských ministrů. Vyslanec Krno informoval vládu o dosavadních jednáních s maďarskou delegací v Komárně. Podkarpatské Rusi se týkal požadavek Maďarů „na provedení plebiscitu na celém Slovensku a Podkarpatské Rusi, o němž maďarská delegace uznala, že přesahuje rámec dohody v Mnichově.“ Tento požadavek byl patrně od počátku jen kouřovou clonou k nastolení návrhu „na postoupení území, které podle sčítání z roku 1910 za převážně maďarské“, jež se mělo urychleně vyklidit. Tento požadavek byl elegantně vládou likvidován poukazem na nedostatečnost maďarských statistik, která byla podložena rozdílným počtem slovenských Němců při maďarském sčítání 1910 a československém sčítání 1930. Nicméně se interně již počítalo s tím, že budou muset být odevzdány ty okresy, které měly i v roce 1930 maďarskou většinu. Dalších jednání se měl účastnit již některý z nově zvolených ministrů Podkarpatské Rusi. Zároveň byla Budapešť požádána, aby bylo zamezeno rozhazování letáků z letadel nad podkarpatoruským územím.⁶³ Berlín byl na to konto pražským vyslanectvím informován, že Československo by aktivně hájilo Podkarpátí v případě útoku Maďarska a Polska, jež podporovalo připojení Podkarpatské Rusi k Maďarsku. Varšava správně předpokládala, že by Ukrajinci, s nimiž měla sama problémy na svém území, byli Budapeští účinně potlačováni, na rozdíl od benevolentní a slábnoucí Prahy. Myšlenku začlenění Podkarpátí do Maďarska prosazovala i Itálie.⁶⁴

Syrový informoval své kolegy, že podkarpatoruští představitelé požadují místo šesti ministrů již jen čtyři, což bylo všeobecně považováno též za přemrštěné. Například ministr vnitra považoval tento počet – i s ohledem na Slovensko – „za příliš veliký, ba za neúnosný“ a přimlouval se za tři osoby. Vláda se s tímto stanoviskem ztotožnila a pověřila premiéra dalším jednáním s tím, že mají být jmenováni maximálně tři ministři a „dále jeden zplnomocněný ministr, jehož úkolem by bylo projednání otázky hranic se Slovenskem“ a případná spoluúčast na jednáních s Maďary v Komárně.⁶⁵ Tato otázka se pak rozřešila na odpoledním jednání vlády.

62 Okrajovým bodem bylo schválení návrhu ministerstva školství a národní osvěty s volbou archimandrity Vladimíra Rajiče biskupem pravoslavné eparchie na Podkarpatské Rusi. Ministerstva školství a zahraničních věcí měly dojednat nezbytné administrativní úkony. NA, PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 8. zasedání, 11. října 1938, fol. 153.

63 NA, PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 8. zasedání, 11. října 1938, fol. 151–152.

64 Slovensko-nemecké vzťahy 1938–1941 v dokumentoch I. Od Mnichova k vojne proti ZSSR. Prešov 2009, dok č. 10, s. 141; č. 14, s. 149.

65 NA, PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 8. zasedání, 11. října 1938, fol. 154.

Mezitím Syrový za pomoci ministra vnitra Jana Černého, ministra financí Josefa Kalfuse a ministra zemědělství Ladislava Feierabenda jednali s podkarpatoruskou delegací. Průběh a jádro těchto jednání velmi dobře ilustruje často citovaná vzpomínka ministra Feierabenda:⁶⁶

„Málokdy jsem v životě zažil něco tak nedůstojného, jako bylo chování podkarpatorských politických zástupců. Hlavní jejich starostí nebyla Podkarpatská Rus a její poměr k Československé republice, nýbrž to, kdo má být ministrem a kolik budou mít ministrů. Nejdříve žádali osm ministerských křesel a po dlouhém smlouvání slevili na šest. Marné bylo naše vysvětlování, že nemůžeme přistoupit na víc než tři ministerstva, poněvadž Slováci jich mají pět. Podkarpatoruští zástupci hodiny a hodiny trvali na svém. Teprve když ministr Kalfus po značném zdráhání přistoupil na to, že šest jejich zástupců dostane ministerský plat, spokojili se s třemi ministry.“⁶⁷

Odpoledne mohl již Syrový vládě sdělit výsledky svého jednání s podkarpatorskými činiteli, při kterém se podařilo najít oboustranně přijatelný kompromis ohledně počtu vládních postů a uspokojení všech místních politických veličin. Podkarpatorským politikům se sice nepodařilo dosáhnout požadovaného počtu ministrů, ale pro zbytek byl vytvořen dostatečný počet postů, které dotyčné prestižně i finančně dostatečně saturovaly. Poslanci Andrej Bródy a Julian Révay, jakož i senátor Edmund Bačinský se stali ministry. Bródy byl přitom i ministrem pro správu Podkarpatské Rusi. Zplnomocněným ministrem s platem řádného ministra se stal Štefan Andrejevič Fencik, jenž měl dojednat případnou úpravu zemských hranic mezi Slovenskem a Podkarpatskou Rusí. Naopak mu oproti původním plánům byla odeprěna účast na jednáních s Maďary v Komárnu, kde podkarpatorské zájmy měl hájit jeho „plnohodnotný“ kolega-ministr Bačinský. Posledními uspokojenými pohlaváry byl Augustin Vološin a poslanec Ivan Pješčak, kteří se stali vládními tajemníky s $\frac{3}{4}$ platu ministra. Celá šestice podkarpatorských ministrů před jmenováním podala „prohlášení loajality, které jim sdělil předseda vlády“ Syrový.⁶⁸

Pozoruhodné je, že jak původní maximalistický návrh na složení podkarpatorské vlády, tak i výsledná zmenšená autonomní podkarpatorská vláda respektovala tradiční držení ministerstva vnitra agrární stranu. Složení autonomní vlády mělo zároveň uspokojit všechny základní proudy

66 Např. Pop, Ivan: Malé dejiny Rusínov. Bratislava [2011?], s. 104; Pop, Ivan: Dějiny Podkarpatské Rusi v datech. Praha 2005, s. 361–362; Suško, Ladislav: Nemecká politika voči Slovensku a Zakarpatskej Ukrajině v období od septembrovej krízy 1938 do rozbitia Československa v marci 1939. In: Československý časopis historický, č. 2, roč. XXI, 1973, s. 176.

67 Feierabend, Ladislav Karel: Ve vládách druhé republiky. New York 1961, s. 49.

68 NA, PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 9. zasedání, 11. října 1938, fol. 165–166.

podkarpatoruské politiky rozdělené do tří základních směrů: 1) ruský (Štefan Fencik), 2) ukrajinský (Augustin Vološin, Julian Révay) a 3) rusínský (A. Bródy, Pješčak). Proruský směr tak reprezentovali Bródy, Bačinský, Pješčak a Fencik, kdežto ukrajinský proud zastupovali Vološin s Révayem, což přibližně odpovídalo i realitě.⁶⁹ Uspokojení mocenských tužeb všech směrů však nevedlo ke stabilizaci, neboť proudy se mezi sebou i nadále potíraly. Podkarpatoruská autonomní vláda se ujala své funkce ve čtvrtek 13. října. Z aktu slavnostního převzetí funkce byl z Užhorodu do Prahy odeslán telegram požadující, aby „ústřední vláda obhájila všemi prostředky integritu Podkarpatské Rusi“.⁷⁰ Nově jmenování ministrů a quaziministrů si rozdělil své funkce takto:

I. autonomní vláda Podkarpatské Rusi 11. října – 26. října 1938		
Post	Jméno	Politická strana
Premiér a ministr školství	Andrej Bródy	Autonomní zemědělský sojuz
Ministr vnitra	Edmund Bačinský	Agrárník
Ministr dopravy	Julian Révay	Sociální demokracie
Zplnomocněný ministr pro dojednání úprav zemské hranice mezi Slovenskem a Podkarpatskou Rusí ⁷¹	Štefan Andrejevič Fencik	Ruská nacionální autonomní strana
Vládní tajemník pověřený vedením agendy zdravotnické a sociální péče	Augustin Vološin	Lidovec
Vládní tajemník pověřený vedením justiční agendy	Ivan Pješčak	Autonomní zemědělský sojuz

69 Pop, Ivan: *Malé dejiny Rusínov*. Bratislava [2011?], s. 104; Pop, Ivan: *Dějiny Podkarpatské Rusi v datech*. Praha 2005, s. 362.

70 Tomášek, Dušan: *Deník druhé republiky*. Praha 1988, s. 43.

71 Vladimír Záděra (a po něm další) uvádí, že Fencik byl zplnomocněným ministrem pro hospodářství. Fencik sice v rámci podkarpatoruské vlády tuto agendu fakticky po nějakou dobu zastával, ale Praha se proti tomu ohradila s tím, že oficiálně má pracovat jen na hraničních otázkách. Záděra, Vladimír: *Deset let parlamentní retrospektivy*. Od Národního shromáždění (IV. volební období) r. 1935 k Prozatímnímu Národnímu shromáždění r. 1945. Praha 1948, s. 79; NA, PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 13. zasedání, 19. října 1938, fol. 269–270.

Řady vlády se chystal opustit ministr Parkányi, který nabídl Syrovému demisi jak na post ministra, tak i guvernéra Podkarpatské Rusi. Stran guvernérské funkce mělo být rozhodnuto „po nějakém čase“. Jako nástupce se uvažoval ministr Bačinský. Přibližně do jednoho týdne pak měl být odvolán i viceguvernér Mezník.⁷² Parkányiho osud jako ministra se naplnil v pátek 14. října, kdy spolu s ministrem Vladimírem Fajnozem a Imrichem Karvašem podali demise. Fajnora a Parkányi tak údajně učinili ze zdravotních důvodů. Zatímco jejich demise byla přijata, Karvašovo odstoupení z funkce nebylo akceptováno, stejně jako Parkányiho demise z pozice guvernéra Podkarpatské Rusi.⁷³ Byl tedy pouze zbaven funkce ministra v ústřední vládě, čímž se snížilo nadměrné zastoupení podkarpatoruských politiků v pražské vládě. Bohužel se tak stalo na úkor důvěryhodného a pročeskoslovenského Parkányiho.

Vznik autonomní vlády obnovil starý spor mezi Slováky a Rusíny ohledně východního Slovenska, na něž si Rusíni činili nároky. Fencik, který měl o této otázce jednat se Slováky, však nepochodil, neboť Tiso s ním odmítl jednat a další Fencikovy protislovenské aktivity byly vedeny tak nešikovně, že jej slovenská autonomní vláda ze svého území vyhostila. Proti rusínským aktivitám na východním Slovensku mocensky slovenská vláda zasáhla, což vyvolalo mezi oběma autonomními vládami roztržku. Mladí rusínští komunisté k tomuto sporu přidali ještě své vlastní řešení – připojení východního Slovenska k Sovětskému svazu a jeho Ukrajině,⁷⁴ které bylo s ohledem na absenci společných československo-sovětských hranic nereálné.

Úředním periodikem podkarpatoruských vlád se stal „*Úřední věstník vlády Podkarpatské Rusi*“.⁷⁵ Na rozdíl od původních česko-ukrajinských „*Úředních novin zemského úřadu pro zemi Podkarpatoruskou v Užhorodě*“ vycházel vládní věstník výhradně v ukrajinštině a pražské ministerstvo vnitra si muselo pořizovat strojopisné oficiální překlady. Poslední číslo úředních novin vyšlo 15. října a první číslo vládního věstníku 20. října 1938.

Vznik dvou autonomních vlád si vyžádal úpravu vnitřního fungování centrální vlády, kterou projednala pražská vláda ve středu 12. října. Slovenská a podkarpatoruská vláda měly až do ústavního zakotvení politických dohod vycházet z několika zásad. Šlo především o to, že dosavadní

72 NA, PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 9. zasedání, 11. října 1938, fol. 165–166.

73 NA, PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 11. zasedání, 14. října 1938, fol. 218–219.

74 Pop, Ivan: *Malé dejiny Rusínov*. Bratislava [2011?], s. 105; Pop, Ivan: *Dějiny Podkarpatské Rusi v datech*. Praha 2005, s. 362–363.

75 Za dohledání Úředního věstníku vlády Podkarpatské Rusi děkuji Janě Novákové z knihovny Národního archivu.

československý právní řád je základem judikatury místní administrativy a soudů, rezortní působnost ministrů autonomních vlád byla na jejich území přenesena z centrálních ministerstev, ale v žádném případě se netýkala společných věcí, tj. národní obrany, zahraniční politiky a financí. Do vzniku autonomních zákonodárných sněmů platily zákony a vládní nařízení na celém území republiky, pokud tyto normy samy neříkaly něco jiného. Ohledně účasti na činnosti centrální vlády, „zejména při rozhodování o společných věcech, resp. i v ministerských komitétách“, měli být ministři místních vlád přítomni v Praze a účastni jednání. V případě nutnosti jednání o celostátních záležitostech v době nepřítomnosti autonomních ministrů v Praze bylo zajištěno telefonické spojení. Ministři navíc dostali ve svých ministerstvech kanceláře a další místnost dostali i v prezídiu ministerské rady. Autonomní ministři měli dostávat ve stejném rozsahu jako jejich „celostátní“ kolegové návrhy pro ministerskou radu – jednak do sídel zemských úřadů, jednak do jejich společné místnosti na úřadu vlády. Tato dohoda byla sice dojednána především se slovenskými reprezentanty, ale měla být „vhodně analogicky aplikována též, pokud jde o členy vlády z Podkarpatské Rusi.“⁷⁶

Kreativní přizpůsobení slovenských dohod pro členy podkarpatoruské vlády bylo projednáno o týden později, 19. října. Tehdy se probíral návrh ministerské rady, aby se stejně jako ve výše popsaném slovenském případě, zastupovali podkarpatoruští ministři, resp. aby „byl vždy některý z nich v určené dny přítomen v Praze.“ Stejně tak měl být určen spojovací úředník na úřadu vlády, konkrétně vrchní ministerský komisař dr. Viktor Géza Barany.⁷⁷ Baranyho⁷⁸ chtěl podkarpatoruský ministr vnitra Bačinský získat do svých služeb, resp. přesunout jej ze stavu předsednictva ministerské rady do stavu úředníku politické správy na Podkarpatské Rusi. Barany však o tento přesun nezažádal.⁷⁹ Úřadovna pro přítomné podkarpatoruské ministry byla zřízena v budově ministerstva unifikací. Dále se projednaly i otázky vybavení kancelářů, poskytnutí vozidel a zejména se měly dojednat s jednotlivými ministry ty finanční částky, se kterými budou v rámci svých autonomních rezortů pracovat.⁸⁰ Toto usnesení však mělo být úředně sděleno „teprve na

76 NA, PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 10. zasedání, 12. října 1938, fol. 190–192.

77 NA, PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 13. zasedání, 19. října 1938, fol. 293.

78 Barany vystupuje v některých dokumentech též jako Baranyi (dok. č. 2), ale výrazně převažuje forma Barany.

79 NA, PMR, kart. 699, Převzetí úředníků rusínské národnosti pocházejících z Podkarpatské Rusi působících v Čechách a na Moravě.

80 NA, PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 13. zasedání, 19. října 1938, fol. 293.

výslovný pokyn předsedy vlády.⁸¹ Centrální vládě evidentně vyhovovalo, že tohoto jednání se podkarpatští ministři vůbec neúčastnili, resp. že nebyli přítomni na zasedání vlády.⁸²

Tento nový způsob úřadování se pochopitelně v praxi setkal s určitými potížemi a některé detaily musely být ještě dořešeny na dalších schůzích. Například 14. října se řešilo vzájemné zastupování ministrů při podepisování zákonů a nařízení. Ze stejného důvodu se opustilo od rollárního hlasování (přes oběžníky), neboť by se setkalo s technickými obtížemi, resp. bylo omezeno jen na výjimečné události. Vedle zastupování se řešily i platy ministrů, resp. rozpočtové prostředky na platy členů vlády. Vláda hleděla ujistit veřejnost, že kumulace funkcí neznamená pobírání dvou a více platů současně, „*nýbrž naopak úsporu na platu ministrů v resortech spravovaných jiným členem vlády*“.⁸³ Otázka kvality pracovního výkonu takových „mnohoobročníků“ byla raději ponechána stranou. Po jednom autonomním ministru za Slovensko a Podkarpatskou Rus měl být rozšířen personální komitét ministrů.⁸⁴

Jednání vlády ze středy 19. října se naneštěstí neúčastnil Štefan A. Fencik, který se tudíž nemohl ohlásit „*jelen*“, tedy maďarsky „*zde*“. Bylo by to příhodné, neboť se probírala jeho „*causa jelen*“. O co šlo? Jednalo se o Fencikovu žádost o milost. Záležitost to byla vskutku nevídaná: Proti Fencikovi bylo zahájeno trestní řízení „*ve věci odnětí peněz z pozůstalosti guvernéra dr. Beskida a pro přivlastnění si jelena ze státních lesů*“. Ministerstvo spravedlnosti navrhovalo zastavit proti Fencikovi trestní řízení a ostatním aktérům jeleního případu prominout tresty uložené za krádež nebohého jelena.⁸⁵ Vláda se rozhodla Fencikovu žádost odložit a ohledně ostatních výtečnicků bylo rozhodnuto, aby ministerstvo spravedlnosti po prozkoumání bližších údajů zařídilo, aby „*tyto případy byly projednány, aniž by tangovaly případ dr. Fencika*“.⁸⁶ Fencika jelen ale přeci jen přišel draho.

Na téže schůzi se totiž jednalo o „*výkonu rezortních pravomocí na Podkarpatské Rusi*“, konkrétně rozdělení jednotlivých rezortů mezi členy vlády. Pražské vládě se nelíbila skutečnost, že „*vedení hospodářských resortů bylo svěřeno zplnomocněnému ministru dr. Fencikovi*“. Tato nelibost nesouvisela jen s „*jelením případem*“, nýbrž i s tím, že Fencik byl pověřen pouze dojednáním případné úpravy zemských hranic mezi Slovenskem a Podkarpatskou

81 NA, PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 13. zasedání, 19. října 1938, fol. 270.

82 NA, PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 13. zasedání, 19. října 1938, fol. 264.

83 NA, PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 11. zasedání, 14. října 1938, fol. 212–213.

84 NA, PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 11. zasedání, 14. října 1938, fol. 216.

85 NA, PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 13. zasedání, 19. října 1938, fol. 289.

86 NA, PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 13. zasedání, 19. října 1938, fol. 267.

Rusí. Centrální vláda měla rozhodnout, zda je tento stav právně komformní či nikoliv. Nepřekvapí nálezy vlády, že správa rezortů může být rozdělena jen mezi tři plnohodnotné autonomní ministry Bródyho, Révaye a Bačinského, kteří ale mohou „*ve správě některých rezortů za sebe ustanoviti zástupci některého z obou vládních tajemníků, nikoliv však dr. Fencika.*“⁸⁷

Pozornost si zasluhuje výše uvedený případ i z jiného hlediska, totiž čistě právního. Po abdikaci prezidenta vykonával jeho pravomoci premiér a vláda, která rozhodovala o osudu svého vlastního člena. Dalším pozoruhodným, ba důležitějším aspektem je fakt, že to byla vláda a nikoliv soud (ústavní nebo nejvyšší správní), která byla oslovena „*za účelem konstatování skutečného právního stavu.*“⁸⁸ Vznik autonomních vlád Slovenska a Podkarpatské Rusi byl zákonně posvěcen až na konci listopadu 1938. Autonomní orgány existovaly do té doby jen na základě politické dohody. Soud tedy neměl v této záležitosti co řešit, neboť takový stav právně vůbec neexistoval.

Ve čtvrtek 20. října se konala schůze vlády,⁸⁹ která se z větší části se týkala právě Podkarpátí, které bylo reprezentováno Bródym a Bačinským, kteří společně s Teplanským odešli krátce před koncem schůze. Naopak absentoval ministr Révay. Po důvěrné části následovalo devět projednávaných bodů, z nichž čtyři se přímo týkaly Podkarpatské Rusi.

Na začátku poreferoval Bačinský o společném jednání s Tisem s říšskoněmeckým ministrem zahraničních věcí Joachimem von Ribbentropem v Mnichově z 19. října 1938.⁹⁰ O druhé Tisově návštěvě u Ribbentropa, za

87 NA, PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 13. zasedání, 19. října 1938, fol. 269–270.

88 NA, PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 13. zasedání, 19. října 1938, fol. 292.

89 Dne 20. a 21. října se konaly dvě schůze vlády, z nichž druhá byla prohlášena za důvěrnou. Naneštěstí v materiálech došlo k určitým zmatkům, tudíž se při zběžném pohledu zdá, že se konaly 20. října dvě schůze, přičemž dopolední (15. schůze!) měla být důvěrná, kdežto odpolední (14. schůze!) měla sice také svoji důvěrnou část, ale jinak se jejich záznam dochoval. Ve skutečnosti však proběhla 20. října jen schůze odpolední, která se s ohledem na projednávání polských územních požadavků a „*vzhledem k dosahu tohoto rozhodnutí*“ mělo probrat druhý den na důvěrné schůzi začínající v 10 hodin dopoledne. Pouze běžnou písařskou chybou bylo na obou dokumentech uvedeno, že se obě schůze konaly 20. října, jenže odpolední (14.) schůze ve čtvrtek 20. října, kdežto dopolední důvěrná (15.) schůze v pátek 20. října. Na důvěrnou schůzi byli pozváni i předsedové obou komor Národního shromáždění Jan Malypetr, František Soukup, ale i skuteční vůdci státu, totiž vládcí jednotlivých politických stran Beran, Hampl, Mlčoch, Šrámek, Hodač a Franke.

NA, PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 14. zasedání, 20. října 1938, fol. 305, 307; 15. zasedání, 20. října [správně 21. října] 1938, fol. 311.

90 Německý záznam o jednání viz Slovensko-německé vztahy 1938–1941 v dokumentech I. Od Mnichova k vojne proti ZSSR. Prešov 2009, dok č. 18, s. 159–162. Pozoruhodné je, že Bačinský chtěl jednat s Joachimem von Ribbentropem samostatně, bez Tisa, ale přitom se domáhal téhož, co snad získali Slováci.

nímž přišel Tiso spolu s Ďurčanským, už pomlčel, neboť se jí neúčastnil. Nicméně možná Bačinský věděl, že Tiso v tomto druhém rozhovoru předstřel myšlenku spolupráce obou autonomních vlád, ba dokonce v případě vytvoření samostatného Slovenska hovořil o sjednocení s autonomní Podkarpatskou Rusí.⁹¹ Podobnou myšlenku již dříve vyslovil Révay⁹² a Němci ji již 11. listopadu vzali za svou,⁹³ přičemž Němci s Podkarpatskou Rusí zároveň hráli jako s možnou kompenzací pro Polsko.⁹⁴

Bez ohledu na tento druhý hovor, Tiso a Bačinský věřili, že během první rozmluvy s Ribbentropem dosáhli takového návrhu úpravy hranic, který se Berlínu líbil a který měl být Němci v Budapešti prezentován jako základ pro jednání, která se měla mezi republikou a regentstvím obnovit. Německý chargé d'affaires tvrdil, že „*Německo bude morálně podporovat požadavek, aby města Bratislava, Nitra, Košice, Užhorod a Mukačevo zůstala při Československu a že se postará, aby také ostatní upustili od jejich požadování.*“ Vláda se pro případ rychlého dosažení dohody připravila na eventuální možnost zahájit evakuaci odstoupeného území již ve středu 26. října. Chtěla se vyhnout případným ozbrojeným incidentům.⁹⁵

Vedle otázky krytí finančních potřeb pro podkarpatoruské ministry pro rok 1938 ve výši 3 milionů korun⁹⁶ bylo pro pražskou vládu důležité Bródyho prohlášení, že „*ve všech zásadních věcech majících reflex celostátní, zejména ve věcech souvisejících se zahraniční politikou, budou členové vlády z Podkarpatské Rusi postupovati vždy v dohodě s ústřední vládou.*“⁹⁷ Třímilionový úvěr byl evidentně takticky projednán dříve, aby podkarpatoruští ministři měli dobrou motivaci ke státotvornému a loajálnímu prohlášení vůči Praze. Zároveň teprve po tomto prohlášení bylo usneseno, že „*stanovení podrobnějších modalit*

91 Slovensko-nemecké vzťahy 1938–1941 v dokumentoch I. Od Mníchova k vojne proti ZSSR. Prešov 2009, dok č. 19, s. 163–164.

92 Suško, Ladislav: Nemecká politika voči Slovensku a Zakarpatskej Ukrajině v období od septembrovej krízy 1938 do rozbitia Československa v marci 1939. In: Československý časopis historický, č. 2, roč. XXI, 1973, s. 174–175.

93 Slovensko-nemecké vzťahy 1938–1941 v dokumentoch I. Od Mníchova k vojne proti ZSSR. Prešov 2009, dok č. 32, s. 188.

94 Suško, Ladislav: Nemecká politika voči Slovensku a Zakarpatskej Ukrajině v období od septembrovej krízy 1938 do rozbitia Československa v marci 1939. Československý časopis historický 21, 1973, s. 181–182.

95 Suško, Ladislav: Nemecká politika voči Slovensku a Zakarpatskej Ukrajině v období od septembrovej krízy 1938 do rozbitia Československa v marci 1939. In: Československý časopis historický 21, 1973, s. 177; NA, PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 14. zasedání, 20. října 1938, fol. 306.

96 NA, PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 14. zasedání, 20. října 1938, fol. 307.

97 NA, PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 14. zasedání, 20. října 1938, fol. 308.

*přechodné úpravy přenesení kompetence na členy vlády z Podkarpatské Rusi bude provedeno v nejbližších dnech na zvláštní schůzi ministerské rady za účasti všech členů vlády z Podkarpatské Rusi.*⁹⁸ Lze předpokládat, že po dosažení těchto nejdůležitějších bodů podkarpatoruští ministři spolu s Teplanským odešli, neboť se projednával již jen nezajímavý bod týkající se zveřejnění pracovního programu vlády v tisku.⁹⁹

Na schůzi z úterý 25. října vláda řešila množství ožehavých problémů, ale po dlouhé době se jednalo o první zasedání s důkladnější dokumentační přípravou, tudíž o jakýsi návrat ke standardním pracovním poradám vlády, a zároveň o kompletní setkání všech ministrů všech tří vládních sborů republiky. Podle usnesení ze schůze z 20. října o urychleném „*stanovení podrobnějších modalit přechodné úpravy přenesení kompetence na členy vlády z Podkarpatské Rusi*“ se na této schůzi zmínila i tato věc. Podklady připravilo předsednictvo ministerské rady. Jeho návrh byl „*v podstatě analogický učiněnému usnesení vlády o této věci pokud jde o Slovensko.*“¹⁰⁰ Otázka správy Podkarpátí a návrh předsednictva ministerské rady na jeho úpravu však byla odložena.¹⁰¹ Bohužel nevíme, zda pro odpor českých, slovenských či podkarpatoruských politiků.

Nejdůležitějším bodem jednání vlády se stala úprava hranic s Maďarskem, kde bylo po referátu ministra zahraničních věcí a na návrh Tisa „*jednomyslně usneseno, přijmout řešení arbitrází Německa a Itálie*“, jak to navrhovalo samo Maďarsko. Pokud by na přání Maďarska bylo diktátorskými velmocemi přizváno i Polsko, jež mělo podle Budapešti asistovat při rozhodování o maďarsko-podkarpatoruské hranici, měla Praha zažádat o přizvání Bukurešti.¹⁰² Přestože Rumunsko neprožívalo právě nejlepší období, neboť na přelomu let 1937–1938 král Carol II. zavedl svoji diktaturu, požívalo mnohem větší důvěru Prahy, než Jugoslávie. Rumuni sice nenamítali nic proti připojení částí Slovenska k Maďarsku, rozhodně se však stavěli proti připojení celého Slovenska a 18. října Carol II. odmítl návrh polského ministra zahraničí Józefa Becka na vytvoření společné maďarsko-polské hranice. Varšava Bukurešti za případný souhlas nabízela východní část Podkarpátí, kde žila cca desetitísíková rumunská menšina.

98 NA, PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 14. zasedání, 20. října 1938, fol. 308.

99 NA, PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 14. zasedání, 20. října 1938, fol. 305 a 309.

100 NA, PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 17. zasedání, 25. října 1938, fol. 347.

101 Samotný návrh není k zápisu přiložen. NA, PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 17. zasedání, 25. října 1938, fol. 306.

102 NA, PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 17. zasedání, 25. října 1938, fol. 333, 363.

Českoslovenští Rumuni však sami 1. listopadu 1938 předložili rumunskému ministru zahraničí Nicolae Petrescu-Comnenovi memorandum vyslovující přání, aby mohli zůstat v Československu a jestliže by to nebylo možné, tak jako druhou variantu byli ochotni akceptovat připojení k Rumunsku.¹⁰³ Rumunsko však trvalo na zachování hranice s Československem, což říkalo i Německu a dalším velmocím. Za tím účelem bylo ochotno přistoupit i na výměnu obyvatelstva.¹⁰⁴ Rumunsko bylo proti připojení Podkarpátí k Maďarsku i z toho důvodu, že by to ohrožovalo jeho Sedmihradsko.¹⁰⁵ Přestože se Jugoslávie pod vedením Stojadinoviče v předchozích letech od Malé dohody výrazně vzdalovala, cítila se pochopitelně ohrožena maďarskými požadavky vůči Československu, neboť vytvářely pro Jugoslávii nebezpečný precedent. Jugoslávie, stejně jako Rumunsko, byla ochotna strpět připojení jen čistě etnicky maďarských částí Československa k Maďarsku. Jakékoliv další nároky již vyvolávaly silnou nevoli obou malodohodových spojenců.¹⁰⁶

Dne 22. října se podkarpatoruská vláda rozhodla, že vyšle Bačinského a Fencika jednat s Budapeští o hraničních otázkách. Praha však jejich odjezdu zabránila. Prahu stejně tak nenadchlo další rozhodnutí podkarpatoruské vlády, která se 23. října usnesla uskutečnit všelidové hlasování ohledně zachování územní celistvosti Podkarpatské Rusi. Se svým záměrem chtěla autonomní vláda seznámit sousední země i velmoci.¹⁰⁷ Těmito protiústavními a vlastizrádnými akty se centrální vláda zabývala 25. října.

Jedním ze základních problémů pomnichovské republiky spočíval v nezajištěnosti hranic. Nejen velmoci, ale ani Maďaři nechtěli poskytnout záruky za nové československé hranice. Budapešť se vymlouvala, že tak nemůže učinit, „*dokial' všetky národnosti a hlavne Rusíni nebudú mať možnosť uplatniť sebeurčovací právo v podobe plebiscitu pod medzinárodnou kontrolou.*“¹⁰⁸ Zatímco Bačinský a Révay na zasedání centrální vlády 25. října souhlasili se slovenským přístupem, tedy německo-italskou arbitráží, Bródy stále „*činil toto stanovisko závislé od stejného a současného vyřešení hranice slovensko-karpatoruské a žádal za odklad rozhodnutí až do vyslechnutí stanoviska Centrální*

103 Treptow, Kurt W. (ed.): Dějiny Rumunska. Praha 2002, s. 307, 418.

104 Slovensko-nemecké vzťahy 1938–1941 v dokumentoch I. Od Mníchova k vojne proti ZSSR. Prešov 2009, dok č. 8, s. 138.

105 Feierabend, Ladislav Karel: Ve vládách druhé republiky. New York 1961, s. 47.

106 Slovensko-nemecké vzťahy 1938–1941 v dokumentoch I. Od Mníchova k vojne proti ZSSR. Prešov 2009, dok č. 3, s. 126–127; dok č. 8, 138; č. 17, s. 155.

107 Pop, Ivan: Dějiny Podkarpatské Rusi v datech. Praha 2005, s. 364–365.

108 NA, PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 17. zasedání, 25. října 1938, fol. 363.

ruské rady, jinak se vyslovuje pro plebiscit.“ Tento požadavek vyvolal reakci Tisa a Černáka, kteří prohlásili, že „kulturní požadavky Rusínů a jejich zastoupení ve státní správě budou vyřešeny stejně jako u jiných národností a že slovenská vláda chce také vyřešit otázku slovensko-podkarpatoruské hranice.“ To vyhovovalo Révayovi a Bačinskému, kteří zopakovali svůj souhlas s předáním hraničních otázek arbitráži Římu a Berlína, za případného přizvání Varšavy a Bukurešti, kdežto Bródy setrval na svém stanovisku, které pouze doplnil pohrůzkou „o možnosti stížnosti k velmocem ve věci hranice slovensko-podkarpatoruské.“¹⁰⁹ K této otázce se vztahovalo usnesení podkarpatoruské vlády, že pokud bude k Podkarpátí připojena část východního Slovenska s rusínským obyvatelstvem, je ochotna souhlasit s arbitráží ohledně podkarpatorusko-maďarské hranice v režii Německa a Itálie. K Podkarpátí se měla část východního Slovenska připojit v okamžiku postoupení části Podkarpatské Rusi Budapešti.¹¹⁰ Oproti této závažné otázce působí již jen jako drobný dodatek překročení pravomoci podkarpatoruské vlády, jejíž vládní tajemník Pješčak odvolal Jaroslava Postřihače z vedení podkarpatoruského zemského finančního ředitelství s příkazem, aby se hlásil na pražském ministerstvu financí. Samotné sesazení napadeno nebylo, ale podkarpatoruští ministři byli upozorněni, že překládání úředníků do ostatních zemí nebo dokonce k centrálním úřadům přesahuje jejich kompetence.¹¹¹ Vyřešení Bródyho požadavku a aktivit se uskutečnilo až druhý den.

Ve středu 26. října 1938 se v odpoledních hodinách konala mimořádná schůze vlády. Podkarpatskou Rus zastupovali ministři Bačinský a Révay. Naopak chyběl neomluvený Bródy, kterého vláda, díky mimořádné aktivitě Révaye, jenž na Bródyho útočil,¹¹² ihned na začátku jednání podle § 60 ústavy zprostila „úřadu ministra pro správu Podkarpatské Rusi.“ K Bródymu pádu přispěl jeho plebiscitní požadavek přednesený na předchozí schůzi vlády na nedělitelnost Podkarpatské Rusi, která by při nemožnosti zcela odmítnout maďarské pohraniční nároky vedla k předání celého území Budapešti.¹¹³

109 NA, PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 17. zasedání, 25. října 1938, fol. 335–336.

110 Dokument č. 3.

111 NA, PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 17. zasedání, 25. října 1938, fol. 336.

112 Suško, Ladislav: Německá politika voči Slovensku a Zakarpatskej Ukrajině v období septembrovej krízy 1938 do rozbitia Československa v marci 1939. In: Československý časopis historický, č. 2, roč. XXI, 1973, s. 177.

113 Suško, Ladislav: Německá politika voči Slovensku a Zakarpatskej Ukrajině v období septembrovej krízy 1938 do rozbitia Československa v marci 1939. In: Československý časopis historický, č. 2, roč. XXI, 1973, s. 177; Mosný, Peter: Podkarpatská Rus. Nerealizovaná autonómia. Bratislava 2001, s. 114.

Navíc československé úřady, patrně i díky sdělení německých zpravodajců, zjistily, že Bródy je finančně dotován z Budapešti. Při domovní prohlídce bylo objeveno půl milionu pengö a dopis, v němž Maďaři Bródyemu slíbili titul barona po připojení Podkarpátí k Maďarsku.¹¹⁴ Bródy byl kupodivu vězněn jen do 11. února 1939, kdy byl propuštěn a pozván k Háchovi na oběd! Poté Bródy odejel na léčení do Tater...¹¹⁵

Jelikož v této době za odstoupivšího prezidenta republiky Edvarda Beneše a dosud nově nezvolenou hlavu státu vykonávala vláda prezidentské povinnosti, usnesla se ministerská rada „*jmenovati vládního tajemníka pro zemi Podkarpatoruskou Msgre Augustina Vološina ministrem pro správu Podkarpatské Rusi*.“ Vološin byl současně zbaven postavení vládního tajemníka. Nepřítomný Vološin slib (podle § 73 ústavy) složil premiérovi dvakrát: Poprvé ve velmi moderní komunikační formě, totiž telefonicky, podruhé osobně. Zároveň byl Vološin spolu s Bačinským pověřen jednáním s Maďarskem.¹¹⁶ Vološinovo jmenování se stalo na doporučení německého chargé d'affaires v Praze Andora Henckeho, který zástupci pražského ministerstva zahraničních věcí Hubertu Masaříkovi doporučil Vološina jako nejsolidnějšího podkarpatoruského politika, kterého sice osobně nezná, ale „*na rozdíl od druhých o něm dosud nic zlého neslyšel*“... Vláda, která původně chtěla jmenovat jiného kandidáta, rusofilského rusínského agrárníka Petra Židovského z Prešova, ihned německé doporučení poslechla s bláhovou vidinou lepšího výsledku v arbitráži.¹¹⁷ Vološin měl přesto ve vládě dobré jméno jako stoupenec Československa a spolupráce s Čechy.¹¹⁸ Vološin si spolu se zůstavšími členy vlády rozdělil posty takto:¹¹⁹

114 Švorc, Peter: Zakletá zem Podkarpatská Rus 1918–1946. Praha 2007, s. 245.

115 Pop, Ivan: Dějiny Podkarpatské Rusi v datech. Praha 2005, s. 367.

116 NA, PMR, kart. 4144, XIX. vláda, 18. zasedání, 26. října 1938, fol. 4–5.

117 Suško, Ladislav: Německá politika voči Slovensku a Zakarpatskej Ukrajině v období od septembrovej krízy 1938 do rozbitia Československa v marci 1939. In: Československý časopis historický, č. 2, roč. XXI, 1973, s. 176–177; Tomášek, Dušan: Deník druhé republiky. Praha 1988, s. 56; Pop, Ivan: Malé dějiny Rusínův. Bratislava [2011?], s. 106; Pop, Ivan: Dějiny Podkarpatské Rusi v datech. Praha 2005, s. 366–367.

118 Tento názor zastával Ladislav Feierabend ve svých poválečných pamětech. Feierabend, Ladislav Karel: Ve vládách druhé republiky. New York 1961, s. 94.

119 Podle Záděry měla druhá podkarpatoruská vláda pouze tři členy a tento omyl převzali i další historici. Záděra, Vladimír: Deset let parlamentní retrospektivy. Od Národního shromáždění (IV. volební období) r. 1935 k Prozatímnímu Národnímu shromáždění r. 1945. Praha 1948, s. 79.

II. autonomní vláda Podkarpatské Rusi 26. října – 1. prosince 1938		
Jméno	Rezorty	Rezignace
Augustin Vološin	Premiér, ministr financí, obchodu a zemědělství	
Edmund Bačinský	Ministr vnitra	
Julian Révay	Ministr dopravy, veřejných prací, zdravotní a sociální péče	
Štefan Andrejevič Fencik	Zplnomocněný ministr pro dojednání úprav zemské hranice mezi Slovenskem a Podkarpatskou Rusí	2. listopadu ¹²⁰
Ivan Pješčak	Vládní tajemník pověřený vedením justiční agendy	před 25. listopadem ¹²¹

Vološin se ve svém projevu v Užhorodě po jmenování podkarpatoruským premiérem přihlásil ke společnému státu Čechů, Slováků a Ukrajinců a vyzýval Rusíny k dodržování zákonů a k důvěře „své vládě, která pochází z lidu a bude ze všech sil pro svůj lid pracovat.“¹²² V Praze však jeho první cesta vedla na německé vyslanectví. Podle historika Ivana Popa na německém vyslanectví Augustin Vološin vyjádřil díky Adolfu Hitlerovi „za osvobození Karpatské Ukrajiny“. Nacisty dále informoval o plánu přetvořit Podkarpátí v autoritativní systém a pozval německé odborníky, kteří by napomohli nahradit český hospodářský vliv německým.¹²³

Další podkarpatoruskou personálií probíranou na jednání vlády bylo umožnit pověřenému ministru dr. Fencikovi vést v rámci lokální vlády agendu ministerstva průmyslu, obchodu a živností a ministerstva zemědělství. V žádném případě však nesměl zasahovat do rezortů vnitra

120 NA, PMR, kart. 4144, XIX. vláda, 21. zasedání, 4. listopadu 1938, fol. 154 – originál dopisu Štefana A. Fencika.

121 O rezignaci Ivan Pješčaka informoval centrální vládu Julián Révay 25. listopadu 1938, která zprávu vzala na vědomí. NA, PMR, kart. 4144, XIX. vláda, 30. zasedání, 25. listopadu 1938, fol. 462 a 471.

122 Tomášek, Dušan: Deník druhé republiky. Praha 1988, s. 57.

123 Pop, Ivan: Malé dějiny Rusínů. Bratislava [2011?], s. 106–107; Pop, Ivan: Dějiny Podkarpatské Rusi v datech. Praha 2005, s. 369.

a financí.¹²⁴ Tato rošáda vedla ke schválení návrhu předsednictva ministerské rady na úpravu vládní moci na Podkarpatské Rusi z předchozí schůze vlády konané v úterý 25. října 1938 s tím, že odpadli „protifencikovské“ části,¹²⁵ které dr. Fencikovi kvůli jeho „jelenímu případu“ zakazovaly zastupovat plnohodnotné ministry podkarpatoruské vlády, jak bylo usneseno na zasedání vlády 25. října 1938 (viz výše).¹²⁶

Kromě těchto personálních otázek se 26. října řešila i pro politický život Podkarpatské Rusi nesmírně důležitá záležitost, totiž návrh ministra Juliana Révaye, „aby činnost politických stran na Podkarpatské Rusi byla až na další zastavena“,¹²⁷ ač zákaz poškozoval i vládní strany! Měla se tak naplnit představa podkarpatoruských politických veličin o podobě politického zápasu, která přese všechnu vzájemnou nenávist, byla pozoruhodně shodná u téměř všech podkarpatoruských partají od počátku republiky, jak to vyzoroval během své cesty na Podkarpatí ministerský rada Karel Polák v létě 1920:

„Pozavíratí politické protivníky, vzíti jim existenci, vypovědět je ze země, nepovolovati jim schůze, zakázati jim vydávání časopisů a nedovoliti je ve státní tiskárně tisknouti, je tak asi programem pro politickou správu země, jak si ji pro svoje odpůrce všechny domácí strany představují.“¹²⁸

Ještě 27. října 1938 informovalo předsednictvo ministerské rady prezidium ministerstva vnitra o souhlasu centrální vlády s tímto krokem,¹²⁹ ovšem již na schůzi 28. října vláda opravila záznam zápisu schůze v tom smyslu, že „nebyl vysloven souhlas návrhem ministra J. Révaye na zastavení činnosti politických stran na Podkarpatské Rusi, nýbrž že bylo vzato na vědomí jeho sdělení v této věci.“¹³⁰ Opravený záznam však neměnil nic na tom, že právě 28. října byla zastavena činnost všech politických organizací bez ohledu na jejich směr. Přestaly fungovat jak místní strany, tak i celostátní strany. O tři dny předtím (v úterý 25. října) už byla na Podkarpatí zastavena činnost KSČ.¹³¹

Celá záležitost politického umrtnění Podkarpatí pak byla ještě na schůzi konané 26. října vyrovnána pokynem k zajištění kvalitního zásobování

124 NA, PMR, kart. 4144, XIX. vláda, 18. zasedání, 26. října 1938, fol. 4–5.

125 NA, PMR, kart. 4144, XIX. vláda, 18. zasedání, 26. října 1938, fol. 6.

126 NA, PMR, kart. 4144, XIX. vláda, 19. zasedání, 28. října 1938, fol. 12.

127 NA, PMR, kart. 4144, XIX. vláda, 18. zasedání, 26. října 1938, fol. 6.

128 NA, PMV, sign. 225-194-6, fol. 31.

129 NA, PMV, sign. 225-1157-14, fol. 253.

130 NA, PMR, kart. 4144, XIX. vláda, 19. zasedání, 28. října 1938, fol. 12.

131 Záděra, Vladimír: Deset let parlamentní retrospektivy. Od Národního shromáždění (IV. volební období) r. 1935 k Prozatímnímu Národnímu shromáždění r. 1945. Praha 1948, s. 81.

východního cípu republiky rumunskou kukuřicí. Místní vláda se měla postarat, aby nedošlo ke zdražování.¹³² Nicméně již na další ministerské radě centrální vláda s povděkem vzala na vědomí informaci ministra Bačinského o dopisu ruské pravoslavné církve z 28. října, která se postavila „za ústavní spojení Podkarpatské Rusi s Československou republikou“ a vyslovila se „proti podvratným směrům“, přičemž vyslovila přání účastnit se na zemské vládě, což měl eventuálně premiér Syrový probrat s „ministrem pro Podkarpatskou Rus“, tedy patrně s absentujícím Vološinem. Možná tím byl ovšem míněn i přítomný Bačinský, který tento dopis donesl. Zároveň se probrala otázka jednání s Maďarskem na úpravě hranice, na níž aktivně spolupracovaly obě lokální vlády.¹³³ Na další schůzi, v pondělí 31. října 1938, se vláda usnesla vyslat na pozvání německé a italské vlády ministra Chvalkovského doprovázeného Tisem, Ďurčanským, Vološinem a Bačinským do Vídně, kde se rozhodovalo o úpravě československo-maďarských hranic.¹³⁴

Vedle toho byla přijata i některá dílčí opatření, jako např. zmocnění premiéra Syrového k udělování milostí v případech vynesených rozsudků v rámci stanného práva na Slovensku a Podkarpátí, kdy by předkládání žádostí celé vládě „nebylo ve lhůtě k výkonu trestu podle stanného práva možné.“¹³⁵ Přijala se nová pravidla pro účast regionálních ministrů na poradách ministerských komitetů pro personální a hospodářské otázky. Místní vlády měly zajistit, aby se daných jednání vždy zúčastnil ten ministr, jehož rezortu se projednávána otázka týkala.¹³⁶ Členové autonomních vlád tak spíše než úřadujícími ministry, byli s ohledem na četnost ministerských rad ministry cestujícími.

Další schůze vlády se konala až v pátek 4. listopadu, tedy po vynesení vídeňského arbitrážního rozsudku, který nebyl oběma východním zemím republiky vůbec příznivý a jejich vlády velmi zklamal. Slovensko ztratilo 10 307 km² a Podkarpátí 1523 km². V republice zůstalo z podkarpatoruské země 11 094 km². Podkarpátí přišlo celkem o 97 obcí se všemi velkými městy (Užhorod, Mukačevo, Berehovo), většinou průmyslu a úrodné nížiny.¹³⁷ Berlín Budapešti zatím více nepustil, neboť chtěl vrazit klín mezi Budapešť

132 NA, PMR, kart. 4144, XIX. vláda, 18. zasedání, 26. října 1938, fol. 7–8.

133 Stanovisko vlády se v zápisu, resp. v příloze, která měla být integrální součástí zápisu, neuchovalo. NA, PMR, kart. 4144, XIX. vláda, 19. zasedání, 28. října 1938, fol. 13; originál dopisu ruské pravoslavné rady v Užhorodě viz fol. 28 a 29.

134 NA, PMR, kart. 4144, XIX. vláda, 20. zasedání, 31. října 1938, fol. 67.

135 NA, PMR, kart. 4144, XIX. vláda, 20. zasedání, 31. října 1938, fol. 67–68.

136 NA, PMR, kart. 4144, XIX. vláda, 20. zasedání, 31. října 1938, fol. 68

137 Švorc, Peter: Zakletá zem Podkarpatská Rus 1918–1946. Praha 2007, s. 247.

a Varšavu a nadále určovat a zároveň narušovat vztahy Prahy s oběma sousedy.¹³⁸ O arbitráži poreferovali v ministerské radě Chvalkovský, Tiso, Vo-lošin, Teplanský a Ďurčanský.¹³⁹ Vyslaným ministrům bylo poděkováno „za hájení státních zájmů i za okolností tak nepřijemných“ a ministerstvo zahraničních věcí bylo pověřeno, aby sestavilo za pomoci ostatních rezortů seznam expertů pro postavení nezbytných delimitačních komisí, totiž hraniční, všeobecné, menšinové, vojenské a hospodářsko-dopravní. Tento seznam měl být vládě dodatečně dán ke schválení.¹⁴⁰

Dopravních záležitostí se týkalo i ryze vnitročeskoslovenské jednání o vybudování dálnice přes celé Československo až k rumunským hranicím. Je pochopitelné, že podkarpatsští členové „vyslovili zásadní souhlas s projektem pozměněným tak,“ aby procházel „přibližně středem této země.“¹⁴¹ Důvody pro tento požadavek byly evidentně dvojího druhu: První důvod byl hospodářský, neboť vedení dálnice při jednou z okrajů země by vedl k hospodářskému rozkvětu jen této části území, kdežto z dálnice vedené středem se mohly vedlejší silnice rozvíjet po obou jejích stranách. Druhý důvod byl vojenský, aby dálnice nebyla příliš snadno ohrožitelná maďarským pozemním vpádem, popř. dělostřeleckou palbou vedenou z maďarského území.

Výstavba silnic byla i dalším bodem jednání centrální vlády, v němž se ministr veřejných prací dohodl s podkarpatoruskými kolegy na urychlení výstavby dopravní infrastruktury, jakož i zajištění zásobování potravinami (500 vagonů), které byly opatřeny v Rumunsku pro Podkarpátí za pomoci ministerstva zahraničních věcí.¹⁴²

Neméně důležité bylo i schválení přeložení podkarpatoruských centrálních úřadů z Užhorodu do Chustu v důsledku maďarského záboru. Pro část úřadů měly být vybudovány prozatímní dřevěné baráky. Dřevo na ně měly dodat místní rozsáhlé státní lesy.¹⁴³

Ve všech hospodářsko-dopravně-zásobovacích otázkách hrál důležitou roli přirozeně ministr financí Josef Kalfus, který se téhož dne, tj. 4. listopadu,

138 Gebhart, Jan – Kuklík, Jan: Druhá republika 1938–1939. Svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě. Praha – Litomyšl 2004, s. 154.

139 Dokument č. 4.

140 NA, PMR, kart. 4144, XIX. vláda, 21. zasedání, 4. listopadu 1938, fol. 74

141 NA, PMR, kart. 4144, XIX. vláda, 21. zasedání, 4. listopadu 1938, fol. 77.

142 NA, PMR, kart. 4144, XIX. vláda, 21. zasedání, 4. listopadu 1938, fol. 82–83.

143 NA, PMR, kart. 4144, XIX. vláda, 21. zasedání, 4. listopadu 1938, fol. 82. Toto stěhování o několik let později, na podzim 1944, povede k tomu, že to bude Chust a nikoliv Užhorod, kde se usídlí vládní delegace Františka Němce a velitelství osvobozeného území Antonína Hasala-Nižborského.

na jednání personálního komitétu ministrů pustil do svých podkarpatoruských kolegů kvůli zaměstnancům z odstoupeného území, které tamější vláda posílala zpět do historických zemí. Požadoval od lokální vlády zvláštní ujištění, že bude respektovat systematizované stavy úřednictva a že nebude provádět žádné jednostranné kroky a povyšování. Vološin a Bačinský se sice chabě bránili, ale nakonec bylo prosazeno, že přebyteční úředníci mohou být dáni maximálně na dovolenou s čekatelným, byť bylo usneseno, že lokální vlády mohou upravit poslední prvorepubliková jmenování.¹⁴⁴ Na další schůzi personálního komitétu však byla tato otázka znovu předložena a opět bylo doporučeno, aby podkarpatoruští vládní činitelé byli upozorněni na nutnost dodržovat „*osobní stavy systemizované pro jednotlivé resorty na Podkarpatské Rusi*“, přičemž se zase připomínalo, že otázka přebytečných zaměstnanců bude řešena jednotně ve všech zemích státu.¹⁴⁵

Během schůze z pátku 4. listopadu 1938 se naplnil osud Ivana Parkáňniho, který sám požádal o zproštění funkce.¹⁴⁶ Další, kdo podal demisi, byl Štefan Andrejevič Fencik, který svůj krok z 2. listopadu 1938 zdůvodňoval jednak nesouhlasem se zatčením Bródyho a některých dalších osob, dále nevyřešením hranic Podkarpátí a nakonec nepřizváním své osoby do centrální vlády. Vrcholem stížnosti bylo „*jmenování premiérem vlády Podkarpatské Rusi Vološina, ukrajinského separatisty*“.¹⁴⁷ Ve Fencikově případě bylo vládou usneseno „*revotovati usnesení ministerské rady*“, tj. změnit hlasování novým hlasováním, z 11. října ohledně Fencikova pověření „*jednáním o úpravě hranice mezi zemí Slovenskou a Podkarpatoruskou a udělení titulu zplnomocněného ministra*“, jakož i usnesení z 25. října o jeho pověření vedením některé z agend podkarpatoruské vlády.¹⁴⁸ Není přesně jasné, co se za nejasnou formulí zápisu skrývá. Nicméně v této době potkal náruživého nimroda Fencika Bródyho osud. Fencik byl usvědčen z přijímání peněz od bývalého polského vyslance v Praze Wacława Grzybowského.¹⁴⁹

Dne 9. listopadu byla oficiálně povolena již nějakou dobu se formující Karpatská Síť, na jejímž budování se spolupodílely SS a SD. Síť mohla nosit uniformy i zbraně a koncem měsíce již měla na dva tisíce členů.

Ani 24. schůze vlády ze středy 16. listopadu se nevyhnula otázce Podkarpatské Rusi, jejíž zájmy přišel hájit ministr Révay na druhou část jednání po

144 NA, PMR, kart. 4144, XIX. vláda, 21. zasedání, 4. listopadu 1938, fol. 81, 123–124.

145 NA, PMR, kart. 4144, XIX. vláda, 22. zasedání, 11. listopadu 1938, fol. 217.

146 NA, PMR, kart. 4144, XIX. vláda, 21. zasedání, 4. listopadu 1938, fol. 75.

147 NA, PMR, kart. 4144, XIX. vláda, 21. zasedání, 4. listopadu 1938, fol. 154 – originál dopisu Stefana A. Fencika.

148 NA, PMR, kart. 4144, XIX. vláda, 21. zasedání, 4. listopadu 1938, fol. 76.

149 Švorc, Peter: *Zakletá zem Podkarpatská Rus 1918–1946*. Praha 2007, s. 245.

21. hodině. Révay znovu odmítl návrhy ministerstva vnitra o podobě podkarpatoruské autonomie a chtěl obdobnou úpravu, o jaké se právě jednalo se slovenskými zástupci, pozměněnou podle podkarpatoruských specifík. Bylo mu doporučeno, aby jednal s představiteli koalice „o *stejném postupu jako u Slovenska*, tj. o *vypracování iniciativního návrhu dohodou stran*“¹⁵⁰ zastoupených v parlamentě. Na tomto postupu se Praha s Bratislavou dohodla na předchozím jednání vlády 15. listopadu.¹⁵¹ Vláda posléze jednala o slovenské autonomii, za níž se podkarpatoruští zástupci schovávali a čekali na její výslednou podobu. Měli jen jedinou připomínku a to k dávnému sporu o společné podkarpatorusko-slovenské hranice.¹⁵² Na 24. schůzi bylo též probráno vládní prohlášení premiéra Jana Syrového – na pomyslném žebříčku důležitosti však stálo až na 3. místě: Na předchozích dvou, resp. jako první dva body jednání vlády se projednala vládní nařízení o cenách piva a mléka... Vládnímu prohlášení však přece jen ministři věnovali delší rozpravu. Konečné znění měl zajistit ministr bez portfeje (ve skutečnosti však propagandy) Hugo Vavrečka.¹⁵³ Zmínky o účinné vládní spolupráci Čechů, Slováků a Podkarpatorusů, jakož i o krajinské samostatnosti obou lokálních vlád nebyly předmětem úprav, nebo sporů.

Vláda se na svém zasedání vůbec nezabývala požadavkem Centrální ruské národní rady požadující vznik nové autonomní vlády, která by bránila ukrajinské iredentě. I další ruské spolky protestovaly proti ukrajinizaci země. Praha však nereagovala, jen přihlížela, když byla Centrální ruská národní rada rozpuštěna a 20. listopadu vznikl z Vološinova popudu u Chustu první koncentrační tábor na československém území. Opoziční podkarpatoruští politici proto přenesli své aktivity na území Slovenska.¹⁵⁴

V sobotu 19. listopadu se konalo dopolední a odpolední zasedání vlády. Během rána chtělo ministerstvo vnitra projednat osnovu opatření Stálého výboru „o *přeložení některých úřadů a jiných veřejných orgánů z Užhorodu*“ do Chustu. Ministerstvo vnitra se obávalo, že by Stálý výbor nemusel zasedat a chtělo požádat vládu, aby pověřilo předsednictvo ministerské rady a ministerstvo vnitra přepracováním osnovy podle § 138 zákona o obraně státu nebo podle zmocňovacího zákona. Tento podnět však nebyl dopoledne projednán, neboť

150 Z tohoto důvodu se tento článek dále nezabývá ústavním zákonem č. 328/1938 Sb. z. a n.; NA, PMR, kart. 4144, XIX. vláda, 24. zasedání, 16. listopadu 1938, fol. 345, 348.

151 NA, PMR, kart. 4144, XIX. vláda, 23. zasedání, 15. listopadu 1938, fol. 340.

152 NA, PMR, kart. 4144, XIX. vláda, 24. zasedání, 16. listopadu 1938, fol. 349–352, 365–370.

153 NA, PMR, kart. 4144, XIX. vláda, 24. zasedání, 16. listopadu 1938, fol. 346. Redakční zázahy do prohlášení viz fol. 354–362.

154 Pop, Ivan: *Malé dejiny Rusínov*. Bratislava [2011?], s. 109; Pop, Ivan: *Dějiny Podkarpatské Rusi v datech*. Praha 2005, s.373–374.

vláda se obecně usnesla, že předsednictvo ministerské rady může za spolupráce s jednotlivými rezorty v případě nutnosti přepracovat návrhy opatření Státního výboru na vládní nařízení právě podle § 138 nebo chystaného zmocňovacího zákona (budoucí ústavní zákon č. 330/1938 Sb. z. n., „o zmocnění ku zmenám ústavnej listiny a ústavných zákonov republiky Česko-Slovenskej a o mimoradnej moci nariad'ovacej“). Opatření se ale mělo týkat jen návrhů, které budou schváleny během tohoto zasedání.¹⁵⁵ K přesunu sídel se vláda vrátila v odpoledním zasedání, kdy jej bezproblémově schválila.¹⁵⁶ V blízkosti Chustu leželo i druhé největší město Sevljuš, kam bylo možno umístit další úřady, které by se do Chustu prozatím nevešly.¹⁵⁷ Zemské četnické velitelství, policejní ředitelství a další orgány se měly přestěhovat z Užhorodu do Velkého Berezného,¹⁵⁸ patrně pro přeplněnost obou předchozích města a pro blízkost slovenské hranice.

Vláda dopoledne schválila návrh ministerstva zemědělství ohledně „zastoupení slovenských a podkarpatorských rezortů v Dřevařském syndikátu.“ Obě lokální vlády měly do syndikátu vyslat po jednom zástupci, nejlépe osoby bydlící v Praze.¹⁵⁹ Bylo též přistoupeno k uveřejnění tiskových oprav agentury Agenzia Stefani o údajném Bródyho onemocnění.¹⁶⁰

Odpoledne na Vološinův telegrafický požadavek vláda odsouhlasila vyslání různých zdravotnických kolon (vojenských i Červeného kříže) na Podkarpatskou Rus a opatření hospodářského rázu.¹⁶¹ Vološinovi emisáři se téhož dne setkali se zástupcem NSDAP, který Ukrajincům vysvětloval opatrný postup Berlína, nicméně je nabádal k větší emancipaci na Praze, ale odrazoval je od vyhlášení samostatnosti, jež mělo přijít až ve vhodnější okamžik. Druhý den, 20. listopadu, Hencke odmítl poskytnout Révayovi garance pro Podkarpatskou Rus a nepřipustil přímá hospodářská jednání v Berlíně. Nicméně 1. prosince již byli Němci ochotni o ekonomické spolupráci diskutovat.¹⁶² Nacisté s ohledem na nutnost opatrného postupu vůči oběma autonomním vládám dočasně odložili otázku zřízení svého generál-

155 NA, PMR, kart. 4144, XIX. vláda, 26. zasedání, 19. listopadu 1938, fol. 387, 405, 415.

156 NA, PMR, kart. 4144, XIX. vláda, 27. zasedání, 19. listopadu 1938, fol. 424–425; osnova vyšla jako vládní nařízení č. 297/1938 Sb. z. a n. „o přeložení sídla zemského úřadu pro Podkarpatskou Rus.“

157 NA, PMR, kart. 4144, XIX. vláda, 26. zasedání, 19. listopadu 1938, fol. 430–431.

158 Tomášek, Dušan: Deník druhé republiky. Praha 1988, s. 66.

159 NA, PMR, kart. 4144, XIX. vláda, 26. zasedání, 19. listopadu 1938, fol. 384, 410.

160 NA, PMR, kart. 4144, XIX. vláda, 26. zasedání, 19. listopadu 1938, fol. 388–389.

161 NA, PMR, kart. 4144, XIX. vláda, 27. zasedání, 19. listopadu 1938, fol. 425–426, 433–434.

162 Suško, Ladislav: Nemecká politika voči Slovensku a Zakarpatskej Ukrajině v období od septembrovej krízy 1938 do rozbitia Československa v marci 1939. In: Československý časopis historický, č. 2, roč. XXI, 1973, s. 186–187.

ního konzulátu v Chustu a médiím vydali příkaz, aby se událostem na Podkarpátí, stejně jako sporům o pojmenování země, nevěnovala.¹⁶³

V úterý 22. listopadu byly Národním shromážděním přijaty ústavní zákony č. 299 a 328 Sb. z. a n. „o autonomii Slovenskej krajiny“ a „o autonomii Podkarpatské Rusi“, kterým se naplnily dlouhodobé ambice po získání autonomního postavení Podkarpatské Rusi, o níž se uvažovalo a prozatímně jednalo po celou éru první republiky.¹⁶⁴ Shodou okolností se téhož dne politická reprezentace dohodla na nominaci Emila Háchy novým prezidentem. Ve volbě konané ve středu 30. listopadu získal Hácha hlasy i slovenských a podkarpatoruských zástupců. Nového prezidenta, jenž složil přísahu v Rudolfinu, doprovodil na Hrad jak premiér Jan Syrový, tak slovenský předseda vlády Jozef Tiso a ministr podkarpatoruské vlády Julián Révay,¹⁶⁵ jenž zastupoval nemocného Augustina Vološina.¹⁶⁶

Na svém 33. zasedání 30. listopadu 1938 se druhá úřednická vláda Jana Syrového jednomyslně usnesla na své demisi. Její krok napodobily obě autonomní vlády. Podkarpátí na posledním jednání centrální vlády zastupovali Révay a Bačinský. Chyběl jen Vološinův hlas, který se jako jediný ministr zasedání neúčastnil. Po oslavných projevech na Jana Syrového v podání ministra vnitra Jana Černého a slovenského premiéra Jozefa Tisa, vystoupil za chustskou vládu Julián Révay, který jejím jménem, jakož i jménem Vološinovým a lidu Podkarpatské Rusi poděkoval „vládě za to, že za doby její činnosti a činnosti jejího předsedy začaly nové dny historie Podkarpatské Rusi“ a prohlásil, že „národ podkarpatoruský nezklame naděje v něj kladené.“ Syrovému a vládě děkoval též „za přátelské a bratrské pochopení při tvorbě nových základů republiky“. Opěvovaný Syrový „pevným stiskem ruky předsedovi slovenské vlády dr. Tiso a zástupci podkarpatoruské vlády ministru Révayovi symbolizoval za aklamací všech přítomných bratrskou součinnost všech složek státu.“¹⁶⁷

Přes tyto slavnostní proklamace musela následující vláda Rudolfa Berana řešit další separatistické aktivity podkarpatoruských ministrů. S dezintegračními pokusy, tentokrát za účasti Sovětského svazu, se pak neúspěšně zabývala i vládní delegace československé exilové vlády na podzim 1944.

163 Slovensko-nemecké vzťahy 1938–1941 v dokumentoch I. Od Mníchova k vojne proti ZSSR. Prešov 2009, dok č. 35, s. 196.

164 Podrobněji k ústavním a dalších normám spravujícím Podkarpatskou Rus v letech 1918–1938 viz Hubený, David: Problematika Podkarpatské Rusi. In: Tóth, Andrej – Novotný, Lukáš – Stehlík, Michal: Národnostní menšiny v Československu 1918–1938. Od státu národního ke státu národnostnímu? Praha 2012, s. 138–160.

165 Gebhart, Jan – Kuklik, Jan: Druhá republika 1938–1939. Svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě. Praha – Litomyšl 2004, s. 94–96.

166 Tomásek, Dušan: Deník druhé republiky. Praha 1988, s. 96.

167 NA, PMR, kart. 4144, XIX. vláda, 33. zasedání, 30. listopadu 1938, fol. 537–540.

1.

1938, 3. října, Praha. – Návrh ministerstva vnitra na úpravu vzájemného postavení viceguvernerů Podkarpatské Rusi.

Podle § 1 vládního nařízení č. 206/1938 Sb. z. a n., o úpravě některých poměrů ve správě Podkarpatské Rusi, určí vláda, v jakém rozsahu a jakým způsobem má nově zřízený viceguvernér zastupovati guvernéra Podkarpatské Rusi a vykonávati funkci přednosty zemského úřadu.

Ministerstvo vnitra navrhuje, aby se vláda, provádějíc uvedené ustanovení, usnesla takto:

„Vláda republiky Československé stanoví podle § 1 vládního nařízení ze dne 1. října 1938, č. 206 Sb. z. a n., o úpravě některých poměrů ve správě Podkarpatské Rusi, toto:

- A. Působnost plynoucí ze zastupování guvernéra Podkarpatské Rusi rozděluje se mezi oba viceguvernerý Podkarpatské Rusi takto:
 1. Viceguvernér JUDr. Alexandr Beskid^a se pověřuje, aby zastupoval guvernéra Podkarpatské Rusi, nebude-li moci guvernér za jakýchkoli důvodů zastávati svůj úřad nebo bude-li úřad guvernéra uprázdněn.
 2. Viceguvernér JUDr. Jaroslav Mezník se pověřuje, aby zastupoval guvernéra Podkarpatské Rusi v případech, kdy ani guvernér ani viceguvernér Dr. Beskid nebudou moci zastávati z jakýchkoli důvodů své úřady.
 3. Mimo tyto případy budou viceguverneri zastupovati guvernéra, když a pokud je zastupováním tím guvernér pověř.
- B. Viceguvernér JUDr. Alexandr Beskid se pověřuje, aby vykonával funkci přednosty zemského úřadu:
 1. V organizačních a osobních věcech, zahrnujících v to organizaci politických a státních úřadů, městských notářských úřadů, obecních a obvodních notářství a dohled nad nimi, osobní věci zaměstnanců zemského úřadu jemu podřízených, věcné potřeby těchto úřadů a věci zemského věstníku a úředních novin.;
 2. v ústavních věcech;
 3. ve věcech finančních a hospodářských;
 4. ve věcech sociální a zdravotní péče;

5. ve věcech kulturních, osvětových, kultových a nadačních;
 6. ve věcech živnostenských a dopravních;
 7. ve věcech zemědělských a lesních;
 8. ve věcech turistiky a cizineckého ruchu;
 9. ve věcech veterinárních;
 10. ve věcech stavebních (staveb pozemních, silničních, mostních a zvláštních konstrukcí stavitelských), požárních a hasičských;
 11. ve věcech vodních a melioračních a ve věcech agrárních operací;
 12. ve věcech strojních a elektrotechnických.
- C. Viceguvernér JUDr. Jaroslav Mezník se pověřuje, aby vykonával funkci přednosty zemského úřadu:
1. ve věcech spolkových a shromažďovacích;
 2. ve věcech tiskových;
 3. ve věcech četnictva [a] stráže obrany státu;
 4. ve věcech vojenských, zahrnujíc v to věci mobilizační, věci obrany státu, věci vyživovacích příspěvků a věci válečných škod;
 5. ve věcech bezpečnostních, zahrnujíc v to věci státní policie, cestovních pasů a pohraničního styku, cizineckou policii, zbrojní policii a věci výbušnin, věci biografických a produkčních licencí, věci sbírek a všeobecnou trestní agendu;
 6. ve věcech letectví;
 7. ve věcech radiových zařízení;
 8. ve věcech ochrany domácího trhu práce a ve věcech protilichevních.
- D. Ve věcech uvedených pod písm. B a C budou viceguvernéři vykonávat funkci přednosty zemského úřadu samozřejmě jen v mezích působnosti tohoto úřadu; příslušnost jiných úřadů zůstává nedotčena. Pokud se věci uvedené pod písm. B dotýkají zájmů obrany státu nebo zájmů veřejného pořádku, klidu a bezpečnosti, budou postupovati oba viceguvernéři v vzájemné dohodě.
- E. Ministerstvo vnitra se pověřuje, aby provádělo případné menší úpravy rozhraničení působnosti obou viceguvernérů a aby řešilo případné spory o příslušnost, jež by snad mezi nimi vznikly.“

Ministerstvo vnitra žádá, aby byl tento návrh dán na pořad nejbližší schůze vlády.

Zasílá se na vědomí všem ministerstvům, nejvyššímu úřadu hospodářskému a nejvyššímu účetnímu kontrolního úřadu s tím, aby eventuelní připomínky byly zaslány ihned tamnímu předsednictvu a v opise ministerstvu vnitra.

NA, PMR, kart. 4142, XVIII. vláda, 13. zasedání, 3. října 1938. Kopie, strojopis.

a V textu se střídají varianty „Beskyd“ a „Beskid“.

2.

1938, 9. října, Užhorod. – Zpráva prezidia policejního ředitelství v Užhorodě o jednání podkarpatorských představitelů o vzniku autonomní podkarpatorské vlády.

Po utvoření „Ruské nacionální rady“, která vytvořena byla ze zástupců I. Centrální ruské národní rady, dále ze zástupců Ukrajinské národní rady a parlamentních zástupců obou jazykových směrů, tj. ruského bloku a Ukrajinců, vypracováno všemi společně známé memorandum, které bylo předáno zástupci Ruské nacionální rady zástupcům sousedních států, vládě Československé republiky a vládám čtyř velmocí, tj. Anglii, Francii, Německu a Itálii. Pokud jest zde známo, byl výsledek u jednotlivých zastupitelských úřadů v praze tento: Jugoslávský vyslanec sdělil zástupcům Ruské nacionální rady, že jim přeje, aby dosáhli plné autonomie, že však dále se Jugoslávie ve věci exponovat nemůže, že je může podporovat pouze v autonomních jejich snahách, rumunský vyslanec uvedl, že Rumunsko si nečiní národků na území ČSR, polský vyslanec byl značně zdrženlivý a neučinil žádného konkrétního vyjádření, maďarský vyslanec prý řekl zástupcům Ruské nacionální rady, že Podkarpatská Rus stejně patří k Maďarsku, že to bylo jejich území a když se dotazovali, zda Maďarsko zaručí teritoriální celistvost Podkarpatské Rusi s plnou autonomií, prohlásil maďarský vyslanec, že toto přislíbiti ani zajistiti nemůže, pouze může zaručiti národnostní autonomii s tím, že nějaké úřednictvo by Maďarsko dosadilo na Podkarpatskou Rus.

Po těchto informacích bylo téměř jasné, že se zástupci Podkarpatské Rusi zachovají stejně jako Slováci. Rozhodli se proto, že odjedou do Žiliny, kde se rozhodovalo o osudu Slovenska. Jednali tam se zástupci Slovenska

a bylo rozhodnuto, že jak Slováci, tak i Karpatorusové se prohlásí k ČSR s plnou autonomií a vlastní vládou. Jednáno tam bylo též o otázce Karpatorusů žijících na východním Slovensku a sjednáno prý bylo, že otázku tuto rozřeší slovensko-karpatoruská komise.

S tímto ujednáním a dohodu přijeli zástupci Ruské nacionální rady do Užhorodu s tím, že dne 8. října 1938 prohlásí podkarpatoruskou autonomii v rámci ČSR a podají pražské vládě ultimativní memorandum.

Dne 7. října 1938 přijel do Užhorodu dr. Alexej Gerovský, který započal ihned politické rozhovory s karpatoruskými politiky, hlavně však s poslancem Andrejem Bródym.^a Gerovský byl delší dobu u Bródyho v bytě, kde byli přítomni též senátor dr. Bačinský, předseda Autonomního zemědělského sojuzu Ivan Bence, tajemník Centrální ruské národní rady dr. Homičkov, dr. Josef Kaminský, předseda Centrální ruské národní rady, a redaktor Ivan Špack. Jednáno tam bylo o realizování autonomie Podkarpatské Rusi a o kandidátech na ministerská křesla.

Dne 8. t. m. konala se porada v redakci časopisu „Ruského národního golosu“ od 8.30 hodin, které se zúčastnil poslanec Andrej Bródy, senátor dr. Bačinský, dr. Gerovský, Ivan Bence, redaktor Špack, zemský tajemník Autonomního zemědělského sojuzu Melník aj. Na poradě dr. Gerovský zaujal stanovisko odmítavé proti kandidatuře dr. Fencika^b a na jeho místo byl designován sekretář Autonomního zemědělského sojuzu v Mukačevě Michal Demko. Tyto porady konány byly bez zástupců ukrajinského směru, neboť podle prohlášení vůdce a předsedy Ukrajinské národní rady Augustina Vološina,^c nechťeli zástupci Ukrajinců jednati závazně bez poslance Julia Révaye,^d jehož příjezd z Prahy byl očekáván v hodinách poledních.

V 10 hodin počaly porady I. Centrální ruské národní rady v Ruském národním domě A. Duchnoviče, kterých se zúčastnil též poslanec dr. Štefan Fencik se svými spolupracovníky. Porady měly dosti rušný průběh. V době těchto porad vešel poslanec dr. Fencik ve styk s užhorodským konzulem Chaľupczyńskim,^e který byl a mluvil s Fencikem v jeho bytě a na polském konzulátě. Při poradách dr. Fencik dosti ostře postupoval a vystoupil proti poslanci Andreji Bródymu, hlavně nesouhlasil s tím, aby byl poslanec Bródy designován za předsedu karpatoruské vlády. Situace se utvářela v podstatě takto: Původně bylo navrženo předsednictví vlády senátoru dr. Bačinskému, který však odřekl z té příčiny, že uplatňoval skutečnost tu, že Autonomní zemědělský союз v čele s poslancem Bródym, jako nejradikálnější autonomisté mající dva poslance a jednoho senátora, mají převzít předsednictví vlády a v tom Bródyho dr. Bačinský také podporoval. Dr. Gerovský, který hájil a prosazoval stanovisko kladné k ČSR, konferoval během tohoto dopoledního jednání několikrát s poslancem Bródym,

snažil se v zákulisí přivést jednání ke konkrétnímu výsledku, přičemž však dával stále najevo svou nepřítelství vůči poslanci dr. Fencikovi.

Po 12. hodině bylo jednání přerušeno. Po příjezdu poslance Révaye z Prahy ve 14.30 hodin byla ustanovena 14 členná komise pozůstávající ze zástupců I. Centrální ruské národní rady, Ukrajinské národní rady a parlamentních zástupců Podkarpatské Rusi, na které jednáno bylo o řešení autonomie a kandidátech podkarpatoruské vlády. Úplná dohoda pokud se týče kandidátů sjednána nebyla, a když vešlo ve známost, že kolem 18. hodiny přiletí do Užhorodu ministr Parkányi, dohodli se přítomní, že předloží ministrovi Parkányimu tuto kandidátku: Dr. Bačinský, Vološin, Bródy, Révay, Demko. Pak se všichni odebrali až na dr. Fencika na zemský úřad do guberniální kanceláře, kam se později dostavil též poslanec dr. Fencik.

V tu dobu stoupenci obou směrů a obecnstvo počali se shromažďovati před budovou zemského úřadu, kde čekali na výsledek jednání.

V 18 hodin přiletěl dr. Parkányi v doprovodu vrchního ministerského komisaře dr. Baranyiho. V 18.45 hodin zahájeno bylo jednání za přítomnosti senátora dr. Bačinského, senátora Földessiho,^f poslanců Bródyho, dr. Fencika, Koseje, Révaye, dr. Pječšaka,^g dále Demky, Vološina, dr. Michala Braščajky, tajemníka Kločuraka,^h Židovského, Hajoviče, dr. Homičkova, předsedy Bence. Jednání skončilo dohodou v tom směru, že byla jmenována podkarpatoruská vláda v tomto složení: Ministerský předseda a ministr školství poslanec Andrej Bródy, ministr vnitra senátor dr. Bačinský, ministr spravedlnosti dr. Pječšak, ministr zemědělství a veřejných prací dr. Fencik, ministr zdravotnictví a veřejné výchovy Augustin Vološin, ministr železnic a pošt Julián Révay.

Pak vyšli všichni jmenovaní spolu s ministrem Parkányim na balkon zemského úřadu, kde byli očekáváni širším obecnstvem, ku kterému promluvil designovaný ministerský předseda Bródy, pak ministr Parkányi a designovaný ministr Révay. Všichni proklamovali autonomii a ustanovení vlády, že splnili povinnosti a poslání obou rad, jakož i politické poslání podkarpatoruských a českých politických stran. Ministr Parkányi uvedl, že splnil pověření vlády a že přeje ruskému lidu vše nejlepší. Přítomní zapěli podkarpatoruskou hymnu a většina přítomných stoupenců ukrajinského směru odešla za zpěvu a s praporem do města a odtud do Prosvity manifestující tak uskutečnění autonomie. Z balkonu Národního domu Prosvity promluvil k přítomným advokát dr. Michal Braščajko. Přítomní zazpívali ukrajinskou píseň a v klidu se rozešli.

Členové podkarpatoruské vlády zůstali chvíli u guvernéra Hrabara, načež ministři ruského směru odešli do Národního domu Duchnovič a ministři

směru ukrajinského do Prosvity. V Duchnoviči promluvil ministerský předseda Bródy a ministr dr. Fencik.

Ministerský předseda Bródy pronesl ve své první řeči tyto požadavky, jejichž splnění se budou ihned dožadovati: 1. aby ČSR se jmenovala Československopodkarpatoruská republika, 2. odevzdání všeho majetku a všech věcí v zemi vládě v úplném pořádku, 3. sestavení řádné vlády, 4. úpravu hranic.

Klid a pořádek nebyl v obvodě porušen.ⁱ

NA, PMV, sign. 225-1157-14, kart. 1157. Opis, strojopis.

a V textu uváděn jako Ondřej Brody.

b V textu uváděn jako Štěpán Fencík.

c V textu uváděn jako Augustin Vološin.

d V textu uváděn jako Julij Revay.

e V textu uváděn jako Chlaupčinský.

f V textu mylně Földešiho.

g V textu uváděn jako Pješčák.

h V textu uváděn jako Kločurák

i Vypuštěna pasáž o předložení této zprávy prezidiu zemského úřadu v Užhorodě a opisu prezidiu ministerstva vnitra v Praze, kam zpráva dorazila 11. října, jež zároveň vyrozumělo i předsednictvo ministerské rady.

3.

1938, mezi 23. a 25. říjnem, Užhorod. – Zpráva podkarpatoruské vlády centrální vládě o usnesení týkajícím se hranic Podkarpatské Rusi.

Vláda Podkarpatské Rusi

se usnesla doporučiti, aby v případě, že rusínské etnografické území z východního Slovenska bude připojeno k Podkarpatské Rusi dle vzájemné dohody nebo arbitrážem, byla i otázka stanovení hranic mezi Maďarskem a Podkarpatskou Rusí řešena arbitrážem německo-italským ^c-polským^a.

Slovenská vláda prohlašuje, že již nyní uznává v zásadě nárok Podkarpatské Rusi na rusínské etnografické území z východního Slovenska dle zásad práva sebeurčení.

Rusínské území z východního Slovenska má býti k Podkarpatské Rusi připojeno v tutéž dobu, kdy maďarské etnografické území bude od Podkarpatské Rusi odloučeno.^b

NA, PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 17. zasedání, 25. října 1938. Originál, strojopis.

a Doplněno rukou.

b Podpisy A. Bródy a Š. Fencika.

4.

1938, 4. listopadu, Praha. — Zpráva ministrů zúčastněných na jednání o vídeňské arbitráži.

Zahraniční situace.

Ministr zahraničních věcí podal podrobný referát o jednání arbitrů ve věci československo-maďarské hranice dne 2. 11. 1938 ve Vídni. Rámec jednání byl již vnějškově upraven tak, aby odpovídal koncepci, že jde v podstatě o revisi mírových smluv z r. 1919.

Ministr zahraničních věcí Ribbentrop při zahájení sdělil, že arbitři jsou zevrubně informováni o všech otázkách, o kterých mají rozhodovati, ale požádal delegáty maďarské i československé o stručné přednesení jejich stanovisek.

Maďarský zahraniční ministr Kanya zdůraznil, že lhůta v Mnichově stanovená, totiž tři měsíců jest podle názoru Maďarska příliš dlouhá, a když přímá jednání nerozřešila všech otázek, zbývá jen rozhodnutí velmocí. Ministr vyučování Teleky formuloval stanovisko maďarské tak, že se žádá o odstoupení celého území, kde podle statistiky z r. 1910 bylo přes 50 % Maďarů. Komplikace v tom směru jsou v okolí Nitry na východ od Košic. O Bratislavě nelze uvažovati jen z ryze etnického stanoviska. Pohraniční města byla po r. 1910^a odnárodněna, ale Maďarsko je podle starého i nového práva požaduje zpět.

Ministr dr. Chvalkovský zdůraznil, že jsme mohli přijmout hledisko etnické a ochranu menšin a že se podrobíme loajálně arbitráži.

Připomenul projev říšského kancléře Hitlera z 28. září vůči italskému předsedovi vlády, že spolupráce německo-italská má sloužiti rychlému do-
rozumění mezi evropskými národy i dopověď Mussoliniho, že jest ochoten

spolupracovati se všemi státy dobré vůle. Podle toho postupuje Československo. Přeje si, aby byly vyřešeny všechny spory definitivně, a aby se tak získala základna pro nový klidný vývoj v budoucnosti.

Spolu s vyslancem Krno zdůraznil a doložil snahu Československa provést dohodu s Maďarskem v době co nejkratší a dále zásadu, aby pokud možno, po provedení nové delimitace zůstaly v obou státech menšiny pokud možno stejně silné. I když nelze v tak složité věci dosáhnouti vyřešení naprosto dokonalého, žádá a věří v řešení, které by nebylo podkladem nových obtíží.

Na návrh československého zahraničního ministra, by k jednání byli přibráni předsedové vlád ze Slovenska a Podkarpatské Rusi, nepřistoupil ministr zahraničních věcí Ribbentrop v této formě, protože považuje za možné jednati jen s delegátem vlády ústřední, ale umožnil oběma členům vlády, jakož i ministrům Teplanskému a dr. Ďurčanskému rozmluvu soukromou i hovor s italským ministrem věcí zahraničních.

Italský ministr zahraničních věcí hrabě Ciano ujistil ministra dr. Tiso sympatiemi a slíbil garancii příštích hranic, zdůraznil, že Italové nezapomněli na to, co pro ně Čechoslováci za války učinili, ale že v důsledku zahraniční politiky československé v posledních letech nemohly na to vzpomínati. Poukázal naproti tomu na politiku maďarskou, která přes vlastní risiko šla s Itálií. V podobném smyslu vyjádřil se i k ministru Msgr. Vološinovi.

Ministr Msgr. Vološin podal důvěrnou informaci o své rozmluvě s ministrem Ribbentropem, zejména o požadavku společných hranic polsko-maďarských a o důvodech pro které ministr Ribbentrop musil opustiti od ponechání Užhorodu a Mukačeva.

Nato byly k návrhu ministra zahraničních věcí schváleny komise k provedení arbitráže i experti, a to v dohodě se členy vlády ze Slovenska a Podkarpatské Rusi.

Pokud jde o jednání před vídeňskou arbitráží, zdůraznil ministr dr. Chvalkovský, že už v Mnichově bylo v zásadě dohodnuto, že východiskem má býti revise hranic podle statistik z roku 1910, a tomu odpovídá také výsledek arbitráže.

Říšský kancléř Hitler považoval přerušení jednání v Komárně za chybu a řekl, že pak jest možné jen arbitrážní řešení dohodou Německa a Itálie, protože vznesení sporu na čtyři velmoci signatární z Mnichova by přišlo v úvahu teprve po 31. prosinci 1938. V tom smyslu se vyjádřil k vůči [!] francouzskému velvyslanci. Také Československo informovalo před rozhodnutím vídeňským francouzskou i anglickou vládu a ministr dr. Chvalkovský podal důvěrnou zprávu o jejich stanovisku. Nebylo tedy v tomto směru nic opomenuto.

Maďarsko mělo od Itálie určité sliby ve věci revise Trianonu a Německo vždy bylo zásadně pro revisi mírových smluv z r. 1918. Přesto oba státy opětne ujišťovaly ve Vídni, že po vyřízení této arbitráže otvírá se ve vzájemném vztahu k nám nová stránka dějin.

Když odpadla účast Polska na arbitráži, odpadlo i požadování účasti Rumunska.

Že nedošlo k otázce revise hranic maďarských vůči Jugoslávii a Rumunsku, bylo již dříve jasno a v tom směru již ministr zahraničních věcí, jak vyslanec v Římě referoval v posledních třech letech minulým vládám. Jugoslávie zajistila si svým jednáním s Itálií její podporu proti revisi a Rumunsko jest chráněno již tím faktem, že maďarská menšina není při hranicích maďarských, nýbrž jest od nich oddělena velmi širokým pruhem obyvatelstva rumunského.

Ministr zahraničních věcí poděkoval členům vlády ze Slovenska, že mu svým státnickým rozhodnutím umožnili vyřešení požadavků polských před druhým listopadem 1938. Stejný dík patří členům vlády Slovenské i Podkarpatské za oběti, které přinesli a stanovisko, které zaujali ve Vídni.

Ztráta Užhorodu nastala proto, že tamní židovské obyvatelstvo se postavilo aktivně na stranu Maďarska.

Podle došlých informací možno očekávati, že Německo stojí za zachováním našich informací s Rumunskem a že snad i v ohledu hospodářském a komunikačním bude v této věci postupovati paralelně s Československem.

Ministr zahraničních věcí zdůraznil veliký význam toho, že se podařilo v tak krátké době docílit alespoň zásadního stanovení hranic a vzdal znovu díky členům vlády ze Slovenska a Podkarpatské Rusi a vyslovil se pochvalně o činnosti vyslance dr. Krno.

Předseda vlády vzdal upřímné díky celé vlády ministru zahraničních věcí za práci vykonanou za poměrů tak těžkých a rovněž poděkoval všem ostatním zúčastněným členům vlády.

Ministr Teplanský zdůraznil, že těžké a bolestné ztráty byly zaviněny naší zahraniční politikou v minulých letech a zdůraznil zásluhu ministra dr. Chvalkovského o zabránění škodám ještě větším.

NA, PMR, kart. 4144, XIX. vláda, 21. zasedání, 4. listopadu 1938. Zpráva ministra zahraničních věcí o jednání ve Vídni. Originál, strojopis.

**DIE KARPATENUKRAINE BEI VERHANDLUNGEN DER REGIERUNG JAN SYROVÝ
(23. SEPTEMBER – 1. DEZEMBER 1938)**

Der Text betrachtet die Beamtenregierung unter Jan Syrový seit Ende September bis Anfang Dezember 1938 und ihre Haltung gegenüber der Karpatenukraine sowie die Verwandlung des zentralistischen Staates in eine trialistische Konföderation. In Folge dieser Transformation erzielte die Karpatenukraine eine Autonomie, über die man seit der zweiten Hälfte der 1930-er Jahre Verhandlungen geführt hat. Der Aufsatz befasst sich weiter mit personellen Veränderungen in autonomen Regierungen der Karpatenukraine und mit den Auftritten der karpatenukrainischen Minister auf Sitzungen der Zentralregierung. Auch Gebietsänderungen nach der Wiener Arbitrage und Reaktionen der Zentralregierung auf die Gebietsverluste werden erwähnt. Der Artikel wird durch eine Edition von vier Dokumenten zur Erteilung der Autonomie an die Karpatenukraine und zum Gebietsverlust von 1938 ergänzt.

**CARPATHIAN RUTHENIA IN MEETINGS OF GOVERNMENT OF JAN SYROVÝ
(23. SEPTEMBER – 1. DECEMBER 1938)**

Author analyzes the protocols of cabinet meetings of Jan Syrový's government (23. September – 1. December 1938) and focuses its discussion on the future status of Carpathian Ruthenia. At the end are edited several documents on this issue.